

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Bakalářská práce

2018

Simon Dytrych

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

**Proměny významu slova demokracie v Rudém právu
mezi lety 1946 a 1969**

Bakalářská práce

Autor práce: Simon Dytrych

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9. 5. 2018

Simon Dytrych

Bibliografický záznam

DYTRYCH, Simon. *Proměny významu slova demokracie v Rudém právu mezi lety 1946 a 1969*. Praha, 2018. 42 s. Bakalářská práce (Bc.). Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Rozsah práce: 128 581 znaků

Anotace

Bakalářská práce se zabývá proměnami významu slova demokracie v deníku Rudé právo mezi lety 1946 a 1969. Ohledně dané problematiky jsem si vytyčil několik dílčích cílů. Určuji, jak často je v textech slovo zmiňováno, dále popisuji, zda má spíše pozitivní, nebo negativní konotace, zkoumám, jaké přívlastky k němu redaktoři přidávali a jak se jeho významy liší mezi jednotlivými zkoumanými ročníky, ale i čísly či pouze v rámci jednoho čísla. Také jsem si dal za úkol určit, jaký je celkový vývoj v chápání pojmu ze strany komunistické moci v Československu a popsát, ke které z teorií demokracie z teoretické části mé práce se význam nejvíce přibližuje. Jako hlavní metodologický postup jsem zvolil kvalitativní přístup, konkrétně zkoumání a analýzu dokumentů. V mém případě se jedná o deník Rudé právo, který byl hlavním periodikem v období vlády komunistické strany v Československu a strana skrze něj tlumočila veřejnosti své názory. Celkově se v práci soustředím na sedm dat (1946, 1948, 1954, 1960, 1964, 1968 a 1969), kdy komunistická moc v důsledku významných politických a společenských událostí význam redefinovala.

Annotation

The thesis regards the ever-changing meaning of the word democracy in Rudé právo journal in selected prints published from 1946 to 1969. My aim is to determine how often the word democracy appears in the journal, describe whether it is mentioned in a positive or negative manner and examine what kind of attributes it carries and how its meaning had changed over the examined period. Furthermore, I want to describe how the understanding of the word by the Communist party of Czechoslovakia had developed and describe which theory of democracy mentioned in the theoretical part of the thesis fits the description of the word democracy in Rudé právo. As my methodological approach, I have chosen document analysis of the Rudé právo journal. I have chosen Rudé právo because it used to be the most important journal during the communist era in Czechoslovakia. Overall, I focus on 7 specific dates (1946, 1948, 1954, 1960, 1964, 1968 a 1969), which are of great importance. In these years, the Communist Party redefined the meaning of the word democracy because of elections or other important political events.

Klíčová slova

Rudé právo (deník), komunismus, Československo, demokracie, propaganda, totalita

Keywords

Rudé právo (newspaper), communism, Czechoslovakia, democracy, propaganda, totalitarianism

Title

Changing meaning of the word democracy in Rudé Právo journal in selected prints published since 1946 until 1969

Poděkování

Na prvním místě bych rád poděkoval panu PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph.D. za vedení práce a cenné rady při její tvorbě.

Na druhém místě bych rád poděkoval všem knihovnám Univerzity Karlovy a Knihovně Akademie věd ČR za poskytnutí studijních materiálů a prostoru k práci.

Obsah

Úvod.....	2
1 Teoretická část.....	3
1.1 Vývoj pojmu demokracie v čase	3
1.1.1 Antické pojetí demokracie: Rovnost jen pro někoho	3
1.1.2 Nedemokratický liberalismus v době kříslení antických myšlenek	4
1.1.3 Jean-Jacques Rousseau: První moderní demokratický myslitel	4
1.1.4 Spojení liberalismu a demokracie: liberální demokracie	5
1.1.5 Schumpeterův revisionismus demokracie	5
1.1.6 Robert A. Dahl: polyarchie a demokracie	6
1.2 Demokracie v pojetí teoretiků komunistické moci	7
1.2.1 Kritika liberální demokracie z pera Karla Marxe	7
1.2.2 Leninovo pojetí Marxových představ a jeho přístup k demokracii.....	8
1.2.3 Spor Trockého a Stalina nad dílem Marxe a Lenina	9
1.2.4 Vnímání demokracie u vybraných na Stalina navazujících autorů před rokem 1956.....	9
1.2.5 Jak vnímala demokracii KSČ v období pražského jara	10
1.3 Mechanismus ohýbání slova demokracie ze strany komunistické moci.....	12
1.3.1 Proč strana význam ohýbala	12
1.3.2 Jak strana význam ohýbala	14
1.3.3 Jak strana změněný význam komunikovala veřejnosti	15
1.4 Politický systém komunismu v Československu	17
1.5 Historie a charakteristika deníku Rudé právo	17
1.6 Metodologie a výzkumné otázky.....	19
1.6.1 Aplikovaná metodologie.....	19
1.6.2 Výzkumné otázky	19
1.6.3 Specifikace zkoumaného materiálu	19
2 Praktická část.....	20
2.1 Volby 26. května 1946	20
2.2 Volby 30. května 1948	24
2.3 Volby 28. listopadu 1954.....	28
2.4 Volby 12. června 1960	32
2.5 Volby 14. června 1964	35
2.6 Invaze vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968	37
2.7 Přijetí zákona o odložení všeobecných voleb z 15. října 1969	39
Závěr.....	42
Seznam zdrojů:	45

Úvod

Komunistická strana Československa již od doby svého vzniku skrze deník Rudé právo prezentovala veřejnosti svou vizi společenské, ekonomické a politické reality. Ani v meziválečném období proto informace z tohoto média nelze označit za vyloženě objektivní. Tehdy však státní aparát prováděl pouze minimální cenzuru (dotýkající se například Rudého práva), informace v listu tedy musely realitě alespoň v základech odpovídat. Existovala totiž další periodika s odlišnými názory, která by mnou zkoumaný deník ze lži usvědčila.

Situace se však v Československu radikálně změnila s nástupem totality po roce 1948 a vznikem jednotné volební kandidátky Národní fronty, kterou v podstatě ovládala komunistická strana. Rudé právo a další komunistické deníky již v interpretaci reality neměly názorového soupeře, protože cenzurní aparát se rozeběhl naplno a co nevyhovovalo vládnoucí straně, to se v médiích neobjevovalo.

Slovo demokracie se stalo součástí komunistické propagandy. Jak v teoretické části dokládám pomocí rozboru textů anglického spisovatele a esejisty George Orwella, autoritářské a totalitní režimy se často za demokratické samy označovaly, aby implikovaly, že jejich zřízení čerpá legitimitu z lidu. Komunistická strana Československa a její režimy nebyly výjimkou.

Téma své práce považuji za aktuální i v současné době, která bývá označována jako „postfaktická“. Právě náhodná konfrontace s archivními výtisky Rudého práva ještě před samotným výběrem tématu práce mě přesvědčila, že ani minulosti se ohýbání reality nevyhnulo. Tato zkušenost mě k napsání práce motivovala.

Hlavním cílem mé práce je tedy popsat změny významu slova demokracie ve vybraných číslech Rudého práva mezi lety 1946 a 1969. Vybral jsem přitom konkrétní významné události, které stranu motivovaly se nad významem pojmu zamýšlet. Téma na pomezí mediálních studií, politologie a lingvistiky s sebou nese několik dílčích cílů. Popíše například, zda komunistická moc slovo vnímala v pozitivní, či negativní konotaci, jaké přívlastky k němu často přidávala a svá zjištění dám do souvislosti s teoriemi, jimž se věnuji v teoretické části své práce.

Má bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části nejprve popisují změny významu slova demokracie v průběhu historie, poté zmiňuji, jak k termínu přistupovali jednotliví teoretici a politici komunistické moci. Dále rozebírám mechanismus ohýbání významu slova demokracie. Soustředím se na to, proč a jak ho komunistická moc měnila a jakým způsobem tyto změněné významy komunikovala veřejnosti. Dále popisují aplikovanou metodologii a krátce zmíním i historii Rudého práva. V praktické části analýzou jednotlivých čísel deníku potvrzuji, či vyvracím své hypotézy.

Z odborné literatury hodlám využít díla nejvýznamnějších teoretiků demokracie obecně i komunistických teoretiků. Mechanismus ohýbání slova demokracie popisují pomocí knihy *Původ totalitarismu I-III* od Hannah Arendtové, pomocí teorie dekonstrukce významu Jacquese Derridy, pomocí eseje *Politika a anglický jazyk* od George Orwella a pomocí knihy *Úvod do teorie masové komunikace* od Denise McQuaila. Historii Rudého práva jsem mohl popsat díky knihám *Dějiny českých médií od počátku do současnosti* a *Dějiny českých médií 20. století* od kolektivů českých autorů.

1 Teoretická část

V této části nejprve charakterizují vývoj slova demokracie v čase, poté zmíním, jak jej vnímali komunističtí teoretikové a popíší mechanismus, kterým Rudé právo význam ohýbalo a komunikovalo veřejnosti. Krátce také popíší aplikovanou metodologii, historii Rudého práva a nastíním fungování politického systému v komunistickém Československu.

1.1 Vývoj pojmu demokracie v čase

To, že se význam pojmu demokracie mění, lze nejlépe dokázat při pohledu do historie. Je důležité si uvědomit, že jde o termín starý více než dva tisíce let (Hloušek, 2007, s. 19). Není tedy možné, aby mohl tak dlouhou dobu ustát bez významových změn.

Dnešní zastupitelskou demokracii by obyvatel athénské polis po prvotním dojmu pravděpodobně označil za směšnou a nefungující utopii. Kdybychom se pokoušeli tvrdit mu, že naše verze demokracie je ta jediná pravá, pravděpodobně by nám nevěřil. (Hloušek, 2007, s. 19). Nejdříve tedy popisují, jak bylo na demokracii pohlíženo různými očima v průběhu staletí a tisíciletí, aby bylo zřejmé, o jak vágní termín může jít a proč této vágnosti komunistická propaganda ráda zneužívala.

1.1.1 Antické pojetí demokracie: Rovnost jen pro někoho

Vůbec poprvé užil slova demokracie Hérodotos, pojem přitom naplnil tím nejpřímočařejším obsahem – vláda lidu (Kunc, 1999, s. 137). Po něm se definicí zabývala celá řada tehdejších myslitelů, kteří k demokratické vládě zaujímalí buďto ostře kritický (Aristoteles), nebo rovnou odmítavý (Platón) postoj. Již v samotné antice tedy chápání a hodnocení pojmu demokracie nebylo jednotné.

Ačkoli bývá tehdejší systém dáván jako příklad novodobým chápáním demokracie, nesmíme zapomenout, že Athéňané neznali trojí dělbu moci, základní lidská práva, zastupitelský systém či sociální stát (Bleicken, 2002, s. 509). V Athénách byl nicméně pojem demokracie stále mnohem jednoznačnější než v dnešní době.

V Athénách fungovala přímá demokracie. Občané tedy uplatňovali svou moc nikoli přes volené zástupce, ale samostatně. Obyvatelé polis se snažili, aby každá veřejná funkce v sobě nesla politickou činnost a aby bylo do tohoto procesu zahrnuto co největší procento občanů. Ačkoli v praxi tyto úřady zastávali spíše majetní, i chudí se do nich mohli dostat. Ten, kdo se pokoušel participovat na věcech veřejných, byl pokládán za lepšího člověka. Právě tato vysoká míra participace přitom zajišťovala stabilitu systému (Bleicken, 2002, s. 510).

Tehdejší demokracie však utlačovala zájmové skupiny, které dnes považujeme za pilíř moderní demokracie (Bleicken, 2002, s. 513) a vůle většiny pro ni byla naprosto zásadní, i když to někdy mohlo vést k potlačování menšin (Bleicken, 2002, s. 515).

Athéňané se také v podstatě nezamýšleli nad sociální rovností a jejich politika principiálně nesměřovala k zajištění blaha pro co nejvíce lidí, jako by tomu mělo být dnes. Vlastně neměla vůbec žádný obecný cíl a smysl, soustředila se jen na řešení konkrétností (Bleicken, 2002, s. 516-517). Obyvatel, kteří mohli zasahovat do politiky, nebylo mnoho.

Byli to pouze rodilí a svobodní občané města. Systém vylučoval cizince, otroky a částečně i ženy (Bleicken, 2002, s. 98-117).

Římské pojetí demokracie se lišilo pojetím rovnosti. Plebs tam neměl zdaleka taková práva jako chudí občané v Athénách a celkově lze v tamní politice již rozeznat prvopočátky feudálního systému. Římská demokracie se také stala základem pro demokracii stavovskou v raných fázích novověku (Pinc, 1999, s. 28-29). Jak čas v Římské říši postupoval, moc se čím dál více koncentrovala do rukou jednoho člověka, až se demokracie zcela vytratila (Pinc, 1999, s. 33). Ve feudálním středověku o demokracii nemůže být řeč a koncept na dlouhá staletí ulehl ke spánku.

1.1.2 Nedemokratický liberalismus v době křísení antických myšlenek

O určitých demokratických prvcích by se dalo mluvit v rámci životního díla Niccola Michiavelliho. Ten v některých textech začal reflektovat Aristotelovskou republikánskou teorii a propagoval vládu založenou na účasti všech občanů. I on však demokracii jako takovou považoval za vládu chudých v jejich vlastním zájmu a termín příliš nepoužíval (Svensson, 1995, s. 31).

Dalším, o kom je třeba se v souvislosti s renesancí konceptu zmínit, je John Locke. Ten se v 17. století stal prvním samozvaným liberálem, ačkoli pojmu demokracie pro označení svých myšlenek nepoužíval (Svensson, 1995, s. 33-35). Jelikož se ve své práci zabývá sémiotikou slova demokracie, nepovažují za nutné se jeho myšlením dále zabývat. Pouze pro informaci uvedu, že ani on nebyl zastáncem všeobecného volebního práva (Svensson, 1995, s. 38).

Následovali někteří myslitelé nedemokratického liberalismu jako například Charles Louis Montesquieu, jehož myšlenky padly na úrodnou půdu v Americe osmnáctého století. Na jejich základě stavěl své myšlení James Madison, který pojem demokracie zmiňuje (Svensson, 1995, s. 43).

Ve *Federalistických listech* rozlišil pojmy republika a demokracie. Demokracii považoval za „společnost, která se skládá z malého počtu občanů, kteří se sejdou a vykonávají vládu osobně“ (Madison, 1987, s. 40). Je tedy zřetelné, že se stále neoprostil od antického chápání pojmu.

1.1.3 Jean-Jacques Rousseau: První moderní demokratický myslitel

On sám se sice považoval spíše za pokračovatele římské republikánské tradice, avšak toho, že oživuje Athénskou formu vlády tak, aby se stala realističtější a více odpovídala jeho současnosti, si byl dobře vědom (Svensson, 1995, s. 38).

Slovem demokracie má Rousseau na mysli situaci, která nastane, „uloží-li suverén vládu celému národu, nebo jeho převážné části“ (Rousseau, 1978, s. 260). Přitom dle něj k označení režimu za demokracii stačí, aby se na vládě podílela polovina národa. Pokud by to bylo méně, nazývá režim aristokracií.

Ve svých myšlenkách spojil demokracii s trojí dělbou moci a zdůraznil nerozlučnost obou prvků. Moc by však dle něj měl stále vykonávat lid přímo při shromážděních, nikoli skrze volené orgány. I tak lze pozorovat malý posun v chápání demokracie od antiky, která trojí dělbou moci neznala. Naopak se s antikou shodnul ve škodlivosti participace soukromých zájmů na věcech veřejných (Rousseau, 1978, s. 261).

Ačkoli chápání demokracie zřetelně modernizoval, zároveň ji stále chápal jako

nedosažitelnou utopií. K jejímu vzniku totiž pokládal za nutné, aby na vedení státu participovala více než polovina občanů. To podmínil alespoň částečnou rovností majetku, která by participaci většině veřejnosti umožnila. Navíc tvrdil, že v reálu by taková vláda podléhala vnitřním nepokojům i občanským válkám (Rousseau, 1978, s. 262). Jeho chápání konceptu charakterizuje věta: „*Demokraticky by si mohl vládnout jen národ bohů. Vláda tak dokonalá se nehodí pro lidi*“ (Rousseau, 1978, s. 263).

1.1.4 Spojení liberalismu a demokracie: liberální demokracie

Zatímco Montesquieu uvažoval liberalismus bez demokracie, Rousseau zase v demokratické formě vládnutí nespatoval liberalismus. Spojení obou pojmů nastalo až později – v 19. století. Oproti dřívějším konceptům demokracie bere ta liberální v potaz koncept třídní společnosti a pokládá ho jako jeden ze základních kamenů svých tezí (Macpherson, 2012, s. 23-24).

Tím, kdo pojmy liberalismus a demokracie jako první spojil, byli pánové Jeremy Bentham a James Mill, kteří byli ve vztahu učitel (Bentham) a žák (Mill). Kromě třídní společnosti do nového konceptu poprvé zavedli také utilitarismus. Tedy myšlenku, že co nevíce lidí by mělo mít pocit co největšího štěstí a zároveň, že každý člověk individuálně se o štěstí snaží. Tomu podřídili svou myšlenku společenského uspořádání (Macpherson, 2012, s. 24-25). Oba také kladli důraz na svobodu podnikání a neomezenou možnost soukromého vlastnictví (Macpherson, 2012, s. 27).

Demokracii spatovali pouze jako reálnou formu vlády, kde se jednotlivci s vlastními zájmy dostávají do konfliktu při hledání svého štěstí v rámci práva. Nespatovali v ní ideální stav, ale reálné společenské uspořádání jedinců vědomých si své individuality. To je velký rozdíl oproti Rousseauovi (Macpherson, 2012, s. 44-45).

S postupem času se však podmínky dělnické třídy, kterou Bentham a Mill nepovažovali za nebezpečnou pro společenské uspořádání, začaly horšit a její hlas zněl formou demonstrací a stávek stále častěji. Vývoj v chápání demokracie to musel reflektovat, přišel tedy John Stuart Mill, jehož ovlivnil i revoluční rok 1848. Uvědomoval si, že stále vzdělanější dělnictvo bude požadovat více (Macpherson, 2012, s. 44-45).

Mill spatoval rozpor mezi onou ideální demokratickou společností, kde by každý měl mít možnost participovat na vládě, a realitou vytěsněné dělnické třídy (Macpherson, 2012, s. 70). Na základě jeho díla byly položeny základy myšlenky *welfare state* (Macpherson, 2012, s. 70) a začaly fungovat stranické systémy, ve kterých na základě rovného a všeobecného hlasovacího práva dostal hlas příslušník každé společenské třídy (ženy zatím většinou vyjímaje) (Macpherson, 2012, s. 71).

1.1.5 Schumpeterův revisionismus demokracie

Období liberální demokracie vyvrcholilo na konci první světové války a počátkem meziválečného období. Vznikly státy (Československo, pobaltské republiky), které na jejích idejích stavěly. Po těchto úspěších se však začala idea demokracie stávat terčem kritiky. Koncem třicátých let konflikt mezi demokracií a diktaturou vyvrcholil začátkem druhé světové války. Ve světle této tragédie koncept opět podlehl revizi (Svensson, 1995, s. 133).

Snad nejzajímavější změnu pohledu přinesl Josef Alois Schumpeter v roce 1942 se svou knihou *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Kritizoval tu myšlenku liberální demokracie, že společnost ví, kam chce směřovat a pokud to někdo neví, vzděláním ho lze

přesvědčit. Dle Schumpetera neexistuje obecné dobro a odmítal utilitarismus jako základní kámen demokracie (Schumpeter, 2004, s. 268-269).

Odmítal i víru v racionalitu lidstva. Většina společnosti podle něj není dostatečně informovaná a podléhá propagandě a nátlakovým skupinám (Schumpeter, 2004, s. 70-71). Říkal, že i ve jménu demokracie, rovnosti a svobody se dají páchat ta nejhorší zvěrstva (Schumpeter, 2004, s. 84-85). Vývoj politické situace některých států v druhé polovině dvacátého století mu dal za pravdu.

Aby nedostatky konceptu demokracie odstranil, rezignoval na popis idejí a soustředil se čistě na procesní charakter režimu. Dle něj jsou volby konkurenčním bojem, ze kterého je třeba vyloučit „nekalou konkurenci“ v podobě extremistických stran, co nabízejí spásitelská řešení. Politická konkurence zároveň z podstaty věci zajišťuje značnou svobodu slova. Dle něj je pro uchování demokracie naprosto zásadní jasně vymezit, který orgán má jaké pravomoci a jak přesně mechanismus moci má fungovat (Schumpeter, 2004, 22. kapitola, s. 287-301).

1.1.6 Robert A. Dahl: polyarchie a demokracie

Schumpeterův od idejí oproštěný přístup je tak vzdálený od pozdějšího pojetí demokracie z pera Roberta A. Dahla. Ten v 50. letech minulého století rozdělil jednotný pojem demokracie na *polyarchii*, která označuje reálné politické systémy západní Evropy jeho doby, a *demokracii* jako ideální stav. Dahl tomuto ideálnímu stavu přiřkl pět základních atributů:

- **Účinná participace:** Každý občan musí mít rovnou příležitost pro vyjadřování a prosazování svých zájmů při řízení státu. Znemožnit to některému jednotlivci znamená popřít zásadu rovné váhy zájmů (Dahl, 1989, s. 109).
- **Absolutní volební rovnost:** Na vyjádřené zájmy všech občanů se musí brát stejný zřetel. Každý z těchto zájmů má stejnou váhu při rozhodování, zároveň jen tyto zájmy se berou v potaz (Dahl, 1989, s. 109).
- **Poučené porozumění:** Každý občan musí mít rovnou příležitost k tomu určit a posoudit, co je jeho zájem. K tomuto rozhodnutí mu musí být poskytnut čas, který potřebuje (Dahl, 1989, s. 112).
- **Kontrola nad nastolováním agendy:** Jen lid určuje, která agenda má být projednávána, případně prosazena (Dahl, 1989, s. 113).
- **Zahrnutí všech dospělých občanů do demokratického rozhodovacího procesu** (Dahl, 1989, s. 114)

Termín polyarchie naopak popisuje procesní charakter institucí reálných režimů bez normativních prvků (Dahl, 1989, s. 221).

Uvědomuji si, že můj výčet nevystihuje ani zdaleka všechny definice pojmu demokracie, toto téma by ostatně stačilo na samostatnou akademickou práci. I můj omezený výčet však dokazuje, co potřebuji. Charakteristické prvky termínu demokracie se mění v závislosti na tom kdo, kdy a za jakých podmínek ho definuje.

Ve výčtu schválně neuvádím, co o demokracii mínil Karel Marx a na něj navazující autoři zabývající se konceptem z komunistických pozic tzv. východního bloku v průběhu 20. století až do roku 1989. Protože má práce bere v potaz hlavně jejich pohled na věc, věnuji jim celou následující kapitolu. V ní se zabývám tím, z čeho komunistická moc při chápání

slova demokracie vycházela a jak ho definovala. Dokazují přitom, že ani ve východním bloku nebylo chápání jednotné a jednolité. Popisují i případné odchylky.

1.2 Demokracie v pojetí teoretiků komunistické moci

Do poloviny 20. století už bylo definic tolik, že slovy Jochena Bleickeny: „*Slovo demokracie nabylo příliš širokého významu, který každému dovoluje, aby pod ním rozuměl, cokoli se mu zachce. Abychom se vůbec mohli dorozumět, musíme k němu připojit jedno či více adjektiv, jež máme k dispozici pro bližší vymezení demokracie*“ (Bleicken, 2002, s. 508). Komunistická moc konkrétně přiřkla slovu demokracie celou řadu adjektiv, aby více vyhovovalo jejím zájmům.

Přestože komunismus se většinou mezi demokratické formy vládnutí nepočítá, má s ní společný cíl, a to je vytvoření podmínek pro svobodný rozvoj všech členů společnosti. Na rozdíl od přístupu liberální demokracie, komunismus však k naplnění tohoto cíle přistupuje až „*mesiášsky*“, což v konečném důsledku může vést (a vedlo) k totalitizaci (Čermák, 2017, s. 86-87). Pro účely mé práce je nicméně zásadní fakt, že komunisté sami slovo demokracie znají, chápou, využívají a mají o něm svou představu. Zda se za určitých podmínek dá komunismus objektivně označit jako demokratický režim, je tedy vedlejší.

1.2.1 Kritika liberální demokracie z pera Karla Marxe

Jelikož celé komunistické myšlení minimálně ve svých počátcích nejvíce čerpalo z díla Karla Marxe, nejdříve objasňuji jeho vztah k pojmu demokracie. Protože obsah mé bakalářské práce je silně omezen, činím tak bez detailnějšího rozboru složitého Marxova díla.

Marxovy myšlenky byly kromě jiného inspirovány ideály francouzských revolucí – jednoho z prvních pokusů o demokracii, který nezůstal na stránkách knih a v univerzitních lavicích. I ony v sobě totiž nesly prvky sociální otázky a ideály rovnosti, navíc ho oslovila i samotná jejich revoluční a lidová povaha (Eley, 2002, s. 20). Ostatně právě ve světle artikulace sociálních otázek v rámci druhé (červencové) revoluce ve Francii začlenili pánové Mill a Bentham do své teorie demokracie pojem třídy a prvky sociální otázky.

Když Marx započal své dílo, zdaleka nejrozšířenějším přístupem k demokracii byla liberální demokracie. Marx sice oceňoval její formy a instituce, avšak odsuzoval fakt, že jsou (alespoň dle jeho představ) ovládnuty kapitalistickou třídou (Svensson, 1995, s. 67).

Pro Marxe byla zásadní i některá práva, o jejichž prosazení tehdejší demokracie usilovala. Velice si vážil například volebního práva. Za nutnou pro realizaci svých myšlenek považoval i širokou participaci obyvatel na věcech veřejných, aby si dělníci uvědomili svou sílu a mohli prosadit své zájmy (Schwarzmantel, 1987, s. 132-136).

Marx tedy oceňoval některé prvky liberální demokracie, avšak jeho vize konceptu je odlišná. Jeho verze demokracie se zakládá na společném rozhodování proletariátu, který zboří zdi mezi sebou a profesionalizovaným byrokratickým aparátem, jenž moc reálně vykovává na základě podnětů malé vládnoucí skupiny (volené, či nevolené). Za příklad téměř ideálního stavu považoval Pařížskou komunu (Eley, 2002, s. 40).

Marx však šel ještě dál. Chtěl, aby lidé byli do všech úřadů vybíráni na základě přímé volby, přičemž by zaniklo dělení na moc výkonnou, zákonodárnou a soudní. To je dle něj jeden z předpokladů pro zánik společenských vrstev, protože jen takto by se do vedoucí funkce mohl dostat opravdu každý. Jeho vize demokracie bez profesionálů nemohla být

tehdejší skutečnosti více vzdálena (Eley, 2002, s. 40).

Nakonec je třeba říci, že Marx svou vizi demokracie ani nepovažoval za možnou v podmínkách své doby. Svůj ideální typ vlády přesouval někam do daleké budoucnosti, na neurčito. Považoval ho za možný až po tom, co se přání mas změni natolik, že všichni lidé budou podporovat komunistickou moc (Čermák, 2017, s. 87-88).

Není bez zajímavosti, že Marxova představa o demokracii je podobná Aristotelovi s tím rozdílem, že první zmíněný ji chápal pozitivně, druhý negativně (Svensson, 1995, s. 96).

1.2.2 Leninovo pojetí Marxových představ a jeho přístup k demokracii

Ačkoli se Vladimír Iljič Uljanov (Lenin) považoval za pokračovatele Marxe, objektivně tomu tak zcela není. Jeho dílo totiž značně zjednodušil a přizpůsobil ruskému prostředí (Hanus, Vlček, 2013, s. 8). Co se týče reálného vlivu na fungování konkrétních států však Marxe dohnal, či předešl. Protože Leninovo učení zasáhlo i do děje v Československu, považují za důležité o něm a o jeho chápání demokracie v souvislosti se svou prací psát. Následně zmiňuji i to, co o demokracii mínil Leninův významný pokračovatel Josif Vissarionovič Stalin a někteří další pokračovatelé.

Lenin sám své učení označil jako demokratické – nebo respektive sociálně demokratické. Vždyť i jeho bolševická strana nesla oficiální název Sociálně demokratická dělnická strana Ruska (Lenin, 1952, s. 27). Oproti tehdejšímu západnímu konsenzu nad fungováním demokracie však jako její základ striktně odmítal kapitalistickou organizaci ekonomiky (Lenin, 1952, s. 27). Navíc nedbal na její humánní povahu a důraz na svobodu. Každého, kdo si dovolil mu odporovat, označoval jako nepřitele lidu (Lenin, 1952, s. 28-29).

I tak své hnutí, alespoň v rámci tehdejšího Ruska, považoval za ryze demokratické. To dokazuje i jeho prohlášení: *„Průvodním zjevem revoluce roku 1917 bylo, že buržoasní imperialistická strana se na jedné straně vlivem událostí přeměnila v stranu republikánskou, zatímco na druhé straně vznikly demokratické organizace – sověty, které byly utvořeny už roku 1905, neboť už tehdy socialisté pochopili, že ustavováním těchto sovětů je vytvářeno něco velikého, nového a v dějinách světové revoluce nebývalého“* (Lenin, 1952, s. 38). Přitom onu demokratičnost vlastně vnímal velice prostě a podobně jako Řek Hérodotos – jako vládu lidu.

Na druhou stranu tu pro něj byli i demokraté, před kterými bylo třeba se mít na pozoru. Nazýval je *„představiteli maloměšťácké demokracie“* a vyčítal jim nedostatečný zápal pro třídní boj a také fakt, že dle něj nechápali nutnost diktatury proletariátu jako přechodného kroku mezi kapitalismem a komunismem. Konkrétně měl tehdy na mysli jiné marxisty a mírněji levicově orientované myslitele a politiky (Karl Kautský, Bedřich Adler, Jean Longuet) (Lenin, 1952, s. 76-77). Dokonce jejich pojetí demokracie označil jako *„vulgární“* (Lenin, 1952, s. 103).

O stoupcích demokratické pravice se rovnou vyjadřoval tak, že: *„mluví o svobodě a rovnosti ve smyslu parlamentní buržoasní demokracie, lživě ji vydávající za demokracii vůbec, nebo za čistou demokracii“* (Lenin, 1952, s. 80). Vyčítal jim například, že pojmem demokracie označují zřízení, ve kterém je státní moc využívána jako nástroj kapitalistické třídy proti proletariátu (Lenin, 1952, s. 109).

Demokracii chápal jako ekonomicky determinovaný pojem. V jeho pojetí, pokud není odstraněna ekonomická nerovnost mezi lidmi, nelze mluvit o pravé demokracii (Lenin, 1952, s. 82). Správnost své demokracie dokazoval i tím, že jeho strana zvítězila ve volbách, které by i jeho oponenti uznali za demokratické, a že jeho režim tedy čerpal svou

legitimitu z nejširšího prostého lidu (Lenin, 1952, s. 100-108).

V podstatě Lenin viděl tři typy demokracie: První, která vlastním pojmenováním pouze zastírá diktaturu kapitalistů a velkostatkářů (Lenin, 1952, s. 114), druhou, „maloburžoazní“ (tzn. mírně levicovou) která chce dosáhnout stejných cílů jako on bez pomoci revoluce (Lenin, 1952, s. 115) a třetí – tu vlastní – ke které chtěl dojít na základě přechodné fáze diktatury proletariátu a která má za úkol posunout zemi kupředu, modernizovat ji a přinést skutečnou vládu lidu na základě vlády sovětů (Lenin, 1952, s. 146-154).

To, že své učení sám označoval za demokratické, je znát i z jeho knihy *Co dělat?* (Lenin, 1949, s. 69-79) V té rozebírá i kritizované formy demokracie (sociální demokracii bez revolučního prvku a liberální demokracii), přičemž znovu zdůrazňuje, že jeho chápání demokracie je v důsledku to jediné správné (Lenin, 1949, s. 108-116). Na faktu, že Lenin používal slovo demokracie v tolika různých konotacích a na hodnotovém stupni od silně negativního až po silně pozitivní zabarvení, je zřejmé, že komunisté rádi význam slova měnili a přizpůsobovali svým zájmům. To se ostatně dokazují v praktické části své práce.

1.2.3 Spor Trockého a Stalina nad dílem Marxe a Lenina

Ačkoli se Josiv Vissarionovič Stalin (pravým jménem Josiv Vissarionovič Džugašvili) považoval za přímého pokračovatele Marxe a Lenina (Vol'son, 1956 s. 6-7), jejich myšlenky o demokracii se v několika zásadních věcech lišily.

V knize *O sociálnědemokratické úchylce v naší straně* cituje Marxovu a Engelsovu *Německou ideologii*. Na ní dokládal, že jedině skrze násilnou revoluci a diktaturu proletariátu je možné dosáhnout skutečně demokratického zřízení (Stalin 1952, s. 61). Přitom Marx, ač rovněž považoval revoluci za nutnou, preferoval, aby měla poklidný charakter a nad jejími výsledky panoval ve společnosti všeobecný poučený konsenzus (Svensson, 1995, s. 94).

Lev Davidovič Trockij stejně jako Lenin věřil, že jen skrze revoluci společnost dosáhne skutečně demokratického zřízení (Stalin, 1952, s. 92). V tomto ohledu se dá za pokračovatele Lenina považovat spíše než Stalin. Ten totiž, pokud necitoval jiného autora, slovo demokracie v podstatě neužíval a pro porevoluční stav raději používal pojem diktatura proletariátu (Nezmínil ho ve zkoumaných knihách: *O sociálnědemokratické úchylce v naší straně*, *O Leninovi a o leninismu*, *Otázky leninismu*). Tím tak trochu předznamenal, jak o demokracii, pokud to slovo zmiňovali, smýšleli autoři ve státech sféry stalinismu. Když slovo demokracie použili, přiřkli mu většinou úplně jiný význam než autoři v západní Evropě.

1.2.4 Vnímání demokracie u vybraných na Stalina navazujících autorů před rokem 1956

Zatímco Stalin sám termínu demokracie příliš nevyužíval, u autorů na něj navazujících tomu bylo právě naopak. Dokonce úvahy o demokracii vkládali do úst i Stalinovi. Například A. I. Sobolev tvrdil, že Stalin ukázal, že: „*Buržoazie se stala ještě reakčnější, přestala si zahrávat s liberalismem a hodila přes palubu prapor buržoazně demokratických svobod i prapor nezávislosti. Komunistům připadl důležitý úkol zvednout tyto prapory, uhájit demokratické svobody, národní nezávislost a bojovat za osvobození lidu*“ (Sobolev, 1954 s. 6).

Přitom pro popsání situace po revoluci používal označení lidová demokracie. Ta je pro něj režimem, který se mění v závislosti na etapě svého vývoje. Její první etapou je

protiimperialistická či protifeudální revoluce a druhou etapou socialistická revoluce, kdy se režim ustanoví (Sobolev, 1954 s. 7). Přitom za správné chápání toho, co to vlastně ona lidová demokracie je, považoval pouze to, které vychází ze Stalinových myšlenek (Sobolev, 1954 s. 8).

Na jejich základě tvrdil, že lidová demokracie je nutným vyústěním dějin a toto vyústění bylo umožněno vítězstvím SSSR nad Adolfem Hitlerem v druhé světové válce (Sobolev, 1954 s. 10). Jako boj za demokracii přitom označoval socialistické revoluce jak v zemích, jejichž režim nikdy předtím neměl se západním typem demokracie opravdu nic společného (Čína, Korea) i zemích, kde takový režim před či po druhé světové válce existoval (Československo, Polsko do roku 1926) (Sobolev, 1954 s. 12).

Zajímavá je také věta: „*Zkušenosti KSSS jsou vůdčí hvězdou komunistickým stranám všech zemí světa v boji za demokracii, za socialismus*“ (Sobolev, 1954 s. 15). Dokazuje, že stalinisté ani nepřipouštěli možnost, že by opravdový demokrat mohl být někdo jiný než socialista.

Slova demokracie ve svých projevech a spisech používal i první český komunistický prezident Klement Gottwald. Například svůj projev z 2. září 1945 na 1. krajské konferenci KSČ (Komunistické strany Československa) v Praze nazval *O další cestě národní a demokratické revoluce* (Gottwald, 1986, s. 260). I on přitom po vzoru Lenina rozlišil demokracii *formální*, jež označuje západní demokratické režimy a *skutečnou*, která je kromě determinována hlavně ekonomickou rovností (Gottwald, 1986, s. 261).

Odmítal byrokracii. Dle něj je demokracie skutečná pouze, když si lid vládne opravdu sám formou volených národních výborů po vzoru sovětů v Rusku (Gottwald, 1986, s. 261). Pomocí těchto (dle něj) demokratických institucí legitimizoval například zestátnění soukromého majetku (Gottwald, 1986, s. 262).

Podobná slova volil i o půl roku později na 2. krajské konferenci KSČ v Brně. O meziválečném režimu v Československu se zmínil jako o nedemokratickém, protože dle něj ani agrárníci, ani Národní sjednocení nebyly demokratické strany (Gottwald, 1986, s. 281). Také řekl, že jediní správní demokraté jsou komunisté (Gottwald, 1986, s. 285). Tezi o tom, že západní země nejsou demokratické, zatímco SSSR a jeho satelity ano, zopakoval ještě na začátku roku 1953 v projevu při slavnostním otevření Muzea V. I. Lenina v Lidovém domě v Praze (Gottwald, 1955, s. 503-513).

Je tedy zjevné, že Stalin a autoři na něj navazující Marxovo chápání výrazu slova demokracie zásadně modifikovali a po svém si interpretovali i dílo Lenina. Od nich toto myšlení později přebrali i další českoslovenští komunističtí autoři. Jak to ale bylo po odhalení Stalinova kultu osobnosti Nikitou Chruščovem v roce 1956?

1.2.5 Jak vnímala demokracii KSČ v období pražského jara

Náhled na demokracii v Československu za stalinistického režimu a těsně poté dostatečně popisují v předchozích kapitolách, proto se nyní soustředím na období tzv. pražského jara, kdy ve světle tehdejších událostí docházelo ke snad největšímu revidování významu slova demokracie.

Pražské jaro probíhalo roku 1968. Společnost se tehdy snažila spojit komunistickou ideologii s politickou demokracií západního typu. Tuto snahu překazila až invaze vojsk Varšavské smlouvy roku 1968 (Kural, 1993, s. 199). Část strany se tehdy snažila o přerod ze zastydlého režimu byrokratické diktatury v režim „skutečně“ demokratického socialismu (Hejzlar, 1991, s. 110).

Jak je možné, že se aktéři pražského jara snažili učinit z jediné pravé demokracie z pera pánů Stalina a Lenina něco ještě demokratičtějšího? Bylo vůbec možné učinit tuto demokracii demokratičtější? Záleží na úhlu pohledu. Reformátoři rozhodně mohli tehdejší režim posunout více k tomu, jak demokracii chápala západní Evropa. Jejich snaha dokazuje, že ani komunistická moc nenahlížela na koncept jednotně. Své tvrzení dokládám za pomoci textů a projevů snad nejslavnějšího aktéra tehdejších událostí – Alexandera Dubčeka a pomocí Akčního programu KSČ z dubna roku 1968.

Například v moskevském projevu k politické situaci v Československu na počátku roku 1968 hovořil Dubček o „*prohloubení a dalším rozvoji vnitrostranické demokracie*.“ (Dubček, 2002, s. 98) Fakt, že by se v rámci strany rozvinuly určité principy demokracie západního typu a členové by měli reálně možnost volby, se tolik liší od přístupu, kdy se funkcionáři rigidně drží marxisticko-leninské ideologie a její představě o mesiášském spasení lidstva bez možnosti jakékoli názorové odchylky.

Jen o něco pár týdnů později zopakoval svou myšlenku přímo v Československu na slavnostním zasedání ÚV KS k 20. výročí února 1948. Znovu mluvil o demokratizaci, jež nutně musí v zemi proběhnout, aby si strana zachovala svou vedoucí úlohu. Konkrétně, že strana musí: „*klást největší důraz na to, abychom při zachování nutného centralismu stále více, a především hlouběji rozvíjeli demokratické formy, a to nejen ve vrcholných institucích strany, ale i „dole“ v organizacích a mezi členy*“ (Dubček, 2002, s.102). Projev implikuje, že stalinská „nejdemokratičtější“ demokracie nebyla opravdu „nejdemokratičtější“ a že chtěl takového režimu dosáhnout on.

O měsíc později však na schůzi předsednictva ÚV KSČ konstatoval, že „*bude dělat všechno, aby demokracie byla chápána jako socialistická demokracie*“ (Dubček, 2002, s. 103). Tato slova stvrdil i v projevu z konce března při poradě šesti komunistických stran v Drážďanech k vývoji v Československu, kdy se sám sebe ptal, co je demokracie. Odpověděl si, že by se měla dít hlavně v rámci strany, bez omezení její vedoucí úlohy (Dubček, 2002, s. 108). I to je však posun od stalinistického pojetí. Tou dobou však podléhal silnému nátlaku ze strany Moskvy (Vondrová in Dubček, 2002, s. 113).

Pak se však dění obrátilo. Třetího května proběhla demonstrace na obranu demokracie na pražském Staroměstském náměstí a veřejnost si žádala uvolnění poměrů (Vondrová in Dubček, 2002, s. 138). I Dubčekovy projevy na situaci reagovaly. Na konci května na květnovém zasedání ÚV KSČ prohlásil, že podporuje demokracii, „*kteřá otevírá širší prostor pro aktivní účast všech na socialistické výstavbě. Bylo by však nepochopením domnívat se, že podstatou demokracie je mechanické přenesení formální demokracie buržoazního parlamentarismu do socialistické společnosti*“ (Dubček, 2002, s. 142).

Tím implicitně řekl, že podporuje politickou participaci občanů, tedy občanskou společnost. Věc tolik cizí ekonomicky determinované demokracii, jak ji chápali Stalin s Leninem. Z citátu dále vyplývá, že Dubčekovým cílem bylo přenést některé mechanismy oné buržoazní demokracie do socialisticky smýšlející společnosti.

Na začátku července však nespokojená Moskva přešla ze skrývaného nátlaku k otevřené a ostré kritice československých poměrů (Vondrová in Dubček, 2002, s. 153). Na konci měsíce sice Dubček ve stanovisku ÚV KSČ ještě hájil demokratizaci, která ve státě za poslední měsíce proběhla (Dubček, 2002, s. 158), těsně po invazi z 27. srpna však již v projevu k normalizaci situace mluvil o potřebě „*uskutečňovat politiku, která nakonec povede k normalizaci poměrů*“ (Dubček, 2002, s. 173).

Akční program KSČ přijatý na plenárním zasedání ÚV (Ústředního výboru) KSČ (Akční

program KSČ, 1968, s. 1) definoval demokracii podobně jako Dubček v projevech před invazí. Ocenil (na rozdíl od K. Gottwalda) demokratické zřízení první republiky (Akční program KSČ, 1968, s. 3) a odsoudil politiku 50. let (Akční program KSČ, 1968, s. 5). Zároveň požadoval „*společenskou iniciativu, otevřenou výměnu názorů a demokratizaci celého společenského a politického systému*“ (Akční program KSČ, 1968, s. 6).

Ačkoli stále počítal s vedoucí úlohou strany (Akční program KSČ, 1968, s. 15), zároveň říkal, že pouze voliči dávají voleným orgánům moc (Akční program KSČ, 1968, s. 28) a že je třeba prosadit větší dělbu moci ve státě – tedy decentralizaci moci (Akční program KSČ, 1968, s. 30). Zároveň požadoval legalizaci drobného podnikání za účelem pozvednutí hospodářské úrovně státu (Akční program KSČ, 1968, s. 34). Celá tato liberalizační snaha byla zároveň protknutá slovy o demokratizaci, což stejně jako Dubčekovy projevy implikovalo, že dříve ta pravá demokracie v Československu nebyla a strana se o ní doopravdy snažila až v období pražského jara.

O období normalizace se dále nerozepisují. Jednak mění se chápání významu slova demokracie jak v rámci západního myšlení všeobecně, tak v rámci komunistické moci považují po výčtu za dokázané, jednak se rozbor výtisků Rudého práva v praktické části zastavuje právě u roku 1969, kdy normalizace nastupovala.

1.3 Mechanismus ohýbání slova demokracie ze strany komunistické moci

V předchozím textu dokazují, že komunistická moc se vědomě snažila význam slova demokracie ohýbat. Nyní popisují, proč to dělala, jakým způsobem svého cíle dosáhla a jak se jí podařilo deformovaný pojem komunikovat lidem jako jediný správný. Za tím účelem rozebírám díla některých teoretiků jazyka, propagandy a totality obecně.

1.3.1 Proč strana význam ohýbala

V momentě, kdy si komunistická moc v Československu začala přivlastňovat staré pojmy (jako například slovo demokracie) a začala jim dávat nový, diametrálně odlišný význam, již nabyla totalitního charakteru. V situaci, kdy z většiny společnosti již vyprchalo budovatelské nadšení, strana musela přistoupit k deformaci jazyka, aby masu ovládla (Fidelius, 2016, s. 180). Nejdříve však definují, který režim se vůbec dá považovat za totalitní a co jsou to masy.

Dle politické filosofky Hannah Arendtové musí mít totalita tyto prvky:

- **Ideologie:** Ta se sice objevuje i v netotalitních systémech, avšak i tam v sobě obsahuje prvky totalitarismu. Záleží jen, zda se tento zárodek ve světle dalších skutečností rozvine (Arendtová, 1996, s. 634). Totalitní státy však pomocí ideologie chtějí změnit samu podstatu lidské přirozenosti (Arendtová, 1996, s. 619).
- **Masová společnost** je jedním z prvků nezbytných pro další rozvoj ideologie. (Arendtová, 1996, s. 621). Charakterizuje jí rozostření tradičních společenských tříd. Politické strany nezastupují jednotlivé třídy, vzniká pouze jedna, která zastupuje onu masovou společnost (Arendtová, 1996, s. 438-440).
- Toto masové hnutí vytváří **nové instituce** s tím, že staré zničí (Arendtová, 1996, s. 621). Na vrcholu stojí instituce vůdce, který pod sebou má novou společenskou hierarchii (Arendtová, 1996, s. 513, 514).

- **Teror** používá strana k urychlení procesu totalitarizace (Arendtová, 1996, s. 629).
- Provádění teroru zajišťuje instituce **tajné policie** (Arendtová, 1996, s. 621).
- **Zahraněční politika má za cíl ovládnutí světa** (Arendtová, 1996, s. 621).
- Poslední zmíním prvek, jemuž se dále věnuji nejvíce – **propagandu**.

Totalitarismus musí propagandu používat, aby tváří v tvář nepříjemným faktům potvrdil svou moc. Arendtová použila příměr, že „*se nespokojí s tvrzením, že nezaměstnanost neexistuje; jako součást své propagandy zruší podporu v nezaměstnanosti*“ (Arendtová, 1996, s. 473). Pokud totalitní režim na okupovaném území vyhladí inteligenci, jedná tak, protože okupovaný národ dle jejich doktríny ani inteligenci nemá. Pokud Němci unášeli plavovlasé a modrooké děti nedělali to, aby zastrašili obyvatele, nýbrž aby zachránili zdravou germánskou krev (Arendtová, 1996, s. 474). Dle této teorie je to podobné i se slovem demokracie. Komunistický režim ho ohýbal nikoli, aby deformoval jeho význam a dezinformoval občany (což byl skutečný záměr), ale protože (o tom chtěl přesvědčit obyvatele) vytvářel význam „lépe odpovídající realitě“.

Propaganda dle Arendtové slouží rovněž k ovlivňování okolního netotalitního světa (Arendtová, 1996, s. 476). Totalitní jazyk dává svým ideologickým tvrzením punc vědeckosti, která dokazuje jeho pravdu jako tu jedinou správnou (Arendtová, 1996, s. 479). Totalitní propagandu charakterizuje také účelnost, s jakou si vybírá ze stávajících ideologií ty prvky, které se hodí pro vytváření onoho nového světa (Arendtová, 1996, s. 499). Pro účely mé práce: Totalitní propaganda v Československu si vybrala některé prvky již existujícího pojmu demokracie, ale celkově mu dala jiný význam. Ten komunikovala v novinách, kde dostal punc vědeckosti. Poté sloužil i ke sdělení okolnímu světu – Vaše demokracie není ta pravá, naše je.

Nutno dodat, že Hannah Arendtová propagandu v období, kdy se komunistická moc již etablovala a spíše upevňuje svou moc, sama nazývala indoktrinace (Palivodová in Kontexty propagandy, 2012 s. 182).

Důležitý pro propagandu je i obraz nepřítele, který chce vzít lidem pracně budovanou lidovou demokracii (Palivodová in Kontexty propagandy, 2012 s. 181). Obyvatelé jsou tímto procesem nuceni k ještě většímu přilnutí k vládoucí komunistické straně (Palivodová in Kontexty propagandy, 2012 s. 182). Na jedné straně tedy stojíme *my* a na druhé *ti druzí* (Palivodová in Kontexty propagandy, 2012 s. 184). Tedy potřebujeme někoho, kdo představuje to špatné pojetí demokracie, na jehož základě se *my* vymezíme a určíme (tzn. strana určí) to správné pojetí.

Nutno dodat, že nepřátelé, kteří demokracii nechápali dobře, se dle propagandy nacházeli jak vně (USA a západní blok), tak uvnitř (domnělé zbytky poražené buržoazie) státu (Palivodová in Kontexty propagandy, 2012 s. 186). Obraz nepřítele přitom nebyl neměnný (Palivodová in Kontexty propagandy, 2012 s. 187) stejně jako se nebyl neměnný význam slova demokracie.

Tímto považuji za vysvětlené, proč chtěl komunistický režim význam slova demokracie ohýbat. Bylo to součástí jeho propagandy o vytvoření mytologie skvělého východního bloku a strašlivého válkychtivého západu. Nejasné však zůstává, jak přesně fungovaly mechanismy, kterými změny významu dociloval. O tom pojednává další kapitola.

1.3.2 Jak strana význam ohýbala

Tuto kapitulu začnu citací z díla jazykovědce Ferdinanda de Saussura: „(V řeči) neexistuje nikdy nic, co by mohlo tkvít v jediném termínu a jazykové symboly nemají vztah k tomu, co mají označovat“ (de Saussure, 1989, s. 145).

Na Saussura navázal v druhé polovině 20. století svým dílem Jacques Derrida. Ten rovněž tvrdil, že neexistuje přímá a přirozená vazba mezi označujícím a označovaným. Označující samo o sobě ani nemůže nést význam a získává smysl pouze v nějakém systému a kontextu artikulace. Zásadní pro význam tedy není samotný signifiant, ale rozdíl vůči jiným prvkům právě proto, že může něco označovat pouze jako součást určitého systému a jeho podstatou není žádný význam o sobě (Ajvaz, 1994, s. 16). Význam se tedy rodí pouze jako stopa v klubku poukazů mezi znaky (Ajvaz, 1994, s. 6).

Navíc, pokud se vrátíme zpátky k Saussurovi, když se význam rodí mezi znaky, stejně se vzájemné poukazování nikdy neuzavře, zrod významu je tedy nekonečným procesem. Se završením a ustálením onoho významu se nikdy nesetkáme (de Saussure, 1989, s. 145). Derrida s ním souhlasil a dodal, že artikulace krystalizuje z toho, co nazval pre-artikulačním polem (Ajvaz, 1994, s. 8-9). Zjednodušeně řečeno – Derrida popíral existenci jednotného významu, který by předcházel artikulovanému označujícímu (Ajvaz, 1994, s. 11). Zároveň ani nelze dospět k završení významu a tím ukončit tento proces utváření (Ajvaz, 1994, s. 17).

Pomyslnou sílu produkující tyto rozdíly a odsouvající plný význam někam do nekonečna nazval Derrida *différance* (Ajvaz, 1994, s. 13). S její pomocí předložil vizi světa jako nekonečné signifikace (Ajvaz, 1994, s. 18), kde plný význam je pouhou iluzí metafyziky a když v něj přestaneme věřit, okamžitě se rozplývá (Ajvaz, 1994, s. 21).

Derrida svou teorii aplikoval na pojem spravedlnosti, který se dle něj vlastně sestává z dvou jiných pojmů – práva a síly (k tomu donutit někoho, aby se právu podřídil) (Derrida, 2002, s. 16). Pokud někdy vůbec přirozené zákony existovaly, lidský rozum je již stejně zkazil a učinil irelevantními (Derrida, 2002, s. 18). Spravedlnost existuje pouze za určitých podmínek a konvencí (například mezinárodního prostoru). O její existenci samé o sobě Derrida pochyboval (Derrida, 2002, s. 20-21).

Nemožnost zjištění, zda existuje nějaký mystický základ spravedlnosti, však dle Derridy neznamená, že zákony neplatí. Ty se totiž těší důvěře nikoli proto, že jsou spravedlivé, nýbrž proto, že jsou to zákony a mají vynutitelnou autoritu (Derrida, 2002, s. 17). Onen mystický základ potom tkví v nás samých – v tom, jak spravedlnost chápeme na základě chápání zákonů i dalších věcí (Derrida, 2002, s. 19). Zdůrazňoval, že chápání spravedlnosti a práva zcela determinuje kultura, sociální zázemí jednotlivce jako i doba, kdy se narodil (Derrida, 2002, s. 25). Přesto tvrdil, že je třeba se spravedlnosti snažit porozumět a ustanovit ji, přestože se nikdy nesetkáme s konečným výsledkem (Derrida, 2002, s. 26).

Pokud by se Derrida rozhodl svou teorii neaplikovat na pojem spravedlnosti, nýbrž demokracie, došel by k podobným závěrům. Lehce pak vyvodíme, že pokud neexistuje (či pokud ho nemůžeme zcela rozpoznat) mystický základ demokracie a její chápání je determinované situací toho, kdo pojem artikuluje, pak měla komunistická moc (a nejen ona) nekonečně mnoho možností, jak koncept přetvořit dle svých představ.

Více do souvislosti s totalitními režimy dával možnosti ohýbání jazyka britský spisovatel George Orwell. Dokonce přinesl konkrétní formu zohýbaného totalitního jazyka známou jako *newspeak*, aby své závěry mohl lépe demonstrovat. Pomocí tohoto jazyka však chtěl přinést kritiku reálných jevů vyskytujících se ve společnosti (Váňa, 2013, s. 74-75).

Jak nahlížel na ohýbání jazyka lze vidět na jeho eseji *Politika a anglický jazyk*. V něm označil jazyk jako nástroj a apeloval na boj proti jeho zneužívání a na snahu o jeho neustálou kultivaci (Orwell, 2015, s. 194). Zvláště kritizoval nepřesnosti v případě, kdy: „*Pisatel buď ví, co chce říci, ale neumí to vyjádřit, nebo nevědomky říká něco jiného, nebo je mu lhostejné, zda jeho slova mají význam, či ne*“ (Orwell, 2015, s. 198). V kostce – vadila mu vágnost a rozostřenost pojmů (Orwell, 2015, s. 198). Vadilo mu také, že pisatel často používá nějaké obraty či slova, u kterých neví, co přesně znamenají a jaký je jejich původ, jen aby učinil své dílo erudovanější a důvěryhodnější (Orwell, 2015, s. 199-201).

Pojem demokracie (ale i fašismus) rovnou pokládal za slovo bez významu. V jejím případě dle něj neexistuje žádná jednotná definice a nikdo o ni ani nemá žádný zájem. Pokud totiž režim nazve sám sebe demokratickým, implikuje, že svou legitimitu čerpá z lidu a není tedy důvod o něm pochybovat. Přičemž si všimal, že řada režimů tak činí více či méně nepoctivě. Pokud by panovala nad definicí slova demokracie shoda, některé režimy by to přinutilo zřici se tohoto pojmenování a tím i přiznat, že legitimitu z vůle lidu nečerpají (Orwell, 2015, s. 204).

Dle Orwella tedy výběrem slova demokracie mnoho autorů jen opsalo význam, který mu již přiřkl někdo jiný předtím, aniž by se zamysleli nad jeho původem a původním významem (či významy) (Orwell, 2015, s. 206). Mluví (či pisálek), který takto mechanicky slova opakuje bez pravého porozumění jejich významu pak ze sebe snadno udělá stroj. Pokud chceme použitím pojmu demokracie pouze udělat svůj režim hezčí, pak můžeme takto nazvat i násilné zabírání půdy velkostatkářům a její přerozdělování do družstev. Nazvat to zločinem a nespravedlností by režimu na legitimitě nedodalo (Orwell, 2015, s. 208-209).

Ambivalentně – „*pokud myšlení kazí jazyk, pak také jazyk kazí myšlení*“ (Orwell, 2015, s. 210). Pokud tedy sovětský režim bude neustále opakovat, že je demokratický, donutí minimálně své obyvatele myslet si, že tomu tak opravdu je. Dle Orwella musíme aktivně vybírat a třídit výrazy, jež používáme, ne jen někoho kopírovat (Orwell, 2015, s. 212). To je však v podmínkách totalitní propagandy logicky velice složité.

Nyní je již jasné proč a jak komunistický režim ohýbal význam slova demokracie. To však nestačí. Pokud by totiž nebyl schopen tyto změněné významy aktivně komunikovat veřejnosti, vykonal by spoustu námahy pro nic. Dále se tedy konkrétněji zabývám tím, jak takové mediální vjemy na případného posluchače či čtenáře působí.

1.3.3 Jak strana změněný význam komunikovala veřejnosti

Je důležité si uvědomit, že ani v médiích neexistuje rovnítka mezi sdělením a významem (McQuail, 2009, s. 350). Pro hodnocení mediálních sdělení v mé práci je asi nejvhodnější použít marxistické paradigma. Tento přístup tvrdí, že vládnoucí třída má hegemonii, co se výpovědi o skutečnosti týče, a tak může maskovat některé aspekty reality (McQuail, 2009, s. 353). Dále předpokládá silné spojení mezi masově komunikovanými obsahy a vládnoucí třídou. Přitom tyto obsahy mají za úkol potvrzovat legitimitu kapitalistické a třídní společnosti (ale i jiné vládnoucí třídy) (McQuail, 2009, s. 108).

Na publikum se za určitých podmínek dá záměrně působit. Jaké však mohou být účinky takového působení? Existují trojího typu: *kognitivní* (vliv na poznávání a tvorbu názorů), *afektivní* (vliv na postoje a pocity) a reálně dopadající na jednání jednotlivce (McQuail, 2009, s. 478).

V určení reálné míry vlivu masmédií na názory a chování jednotlivce u odborníků

nepanuje shoda, avšak s tím, že jejich vliv na masové publikum je značný, většina souhlasí (McQuail, 2009, s. 64). Panuje představa, že masová komunikace se nějakým způsobem staví mezi naše vnímání a realitu. Masmédia jsou tedy určité kanály, jimiž lze veřejnost zasáhnout a tlumočit zvolený pohled na události a jejich okolnosti. Přitom sama média podléhají společenským pravidlům, zvykům a ekonomickým či politickým vlivům (McQuail, 2009, s. 96). Je tedy vcelku přirozené, že mediální sdělení obsahují různá zaujetí a sklony (McQuail, 2009, s. 97). Média a převládající politická moc jsou navíc nerozlučně spjaty, což znamená politickou, ekonomickou a zákonnou regulaci (McQuail, 2009, s. 98).

Média mají tendenci stranit režimu, který je právě u moci (McQuail, 2009, s. 537-538). Mohou rovněž dodávat jednostranný či ideologicky formovaný obsah s cílem tlumit změny názorů veřejnosti. Konkrétně jde o opakování konsenzuálních názorů a nedávání prostoru opozici (McQuail, 2009, s. 479). Centralizovaná mediální scéna komunistickému režimu šíření zpráv značně usnadňovala (McQuail, 2009, s. 525), stejně jako fakt, že zvláště u zahraničních událostí měla periodika velmi omezené zdroje (McQuail, 2009, s. 537-538).

Média však mimoděk podporují nejen převládající politické, ale i sociální hodnoty. Tím rovněž dodávají na legitimitě společenskému uspořádání státu, kde fungují. Obsah médií, zdá se, „*skutečně podporuje převládající společenské normy a konvence*“ (McQuail, 2009, s. 510). Málokdy najdeme v etablovaných médiích zásadní protesty proti státnímu zřízení a zavedeným (politickým i sociálním) institucím. Nejde přitom jen o to, co komunikováno je, ale také o to, co komunikováno není. Toto však platí pro jakýkoli režim (McQuail, 2009, s. 510).

Zprávy tedy dlouhodobě v myslích příjemců rámuje sociální i politickou realitu. Při konkrétních zpravodajských relacích pak dochází pouze k zasazování nových informací do (již existujícího) rámce myšlení (McQuail, 2009, s. 520). Dlouhodobé sledování médií může vést až k přijetí povahy sociálního světa odpovídajícího selektivnímu pohledu na realitu, jak ji právě média zobrazují, a rezignaci na vlastní kritické myšlení (McQuail, 2009, s. 512-514).

Média ale také určují, co je deviantní chování. Tento proces se nazývá *obviňování oběti* a může zasáhnout fotbalové chuligány, chudé či hendikepované stejně jako politické odpůrce režimu (McQuail, 2009, s. 511). S tím souvisí rovněž procesy *agenda setting* (nastolování témat) a *agenda priming* (zdůrazňování témat). Tyto procesy se v demokratických sestávají z kombinace priorit veřejnosti, systému a samotného média. V totalitních režimech slouží v podstatě pouze potřebám systému (McQuail, 2009, s. 527-530).

Zajímavá je v této souvislosti i tzv. *spirála mlčení*. Tato teorie předpokládá, že se lidé nechtějí ocitnout v izolaci, a proto se nechají vést domněnkou o tom, co je v jejich okolí dominantní názor a své menšinové názory skrývají. Dominantní představy pak získávají na ještě větší síle, což se establishmentu hodí (McQuail, 2009, s. 534-536).

Zpravodajství však musí být věrohodné, jinak mu veřejnost přestane věnovat pozornost (Denis McQuail, 2009, s. 523). I komunistické noviny tedy musely podávat většinu zpráv, které se zakládaly na pravdě. Jde spíše o to, jak je podávaly.

Pro přijetí takových zpráv je však nejdůležitější samo publikum. To je většinou považováno za stabilní a předvídatelné (McQuail, 2009, s. 431). Užívání médií je spojeno s každodenním životem většiny veřejnosti, a to mnoha způsoby (McQuail, 2009, s. 450). Přitom panuje shoda, že početné a pasivní publikum lze využít a zneužít (McQuail, 2009, s. 426). To usnadňuje i fakt, že mediální sdělení se stávají velice často předmětem komunikace mezi lidmi, a tak se zpráva často dostane i k tomu, kdo ji přímo nezaznamenal

(McQuail, 2009, s. 448-451). Ačkoli si v naprosté většině každý může vybrat, zda dané médium bude sledovat, někdy je přeci jen konkrétní člověk nucen přijmout mediální sdělení, o které třeba ani nestojí (McQuail, 2009, s. 455).

Vliv příjemce akceptuje spíše za předpokladu, že za médiiem stojí legitimní moc. To bylo běžné právě za socialismu, kdy za všemi médii v pozadí stála strana (McQuail, 2009, s. 486). Publikum zprávu také přijme snadněji, je-li emocionálně zabarvená a doplněná konkrétním příkladem (McQuail, 2009, s. 522).

Média navíc hrají i roli v socializaci dětí a dlouhodobé socializaci dospělých. Lidé přejímají normy chování a hodnoty, které v nich zaznamenají. Komunikované rámce myšlení se tak přesouvají i do dalších generací (McQuail, 2009, s. 509-10).

Nyní je již objasněn celý proces ohýbání slova demokracie ze strany komunistického režimu. Pomocí těchto poznatků rozebírám v praktické části své práce vybraná čísla deníku Rudé právo, při tom se soustředím právě na změny ve významu pojmu demokracie. Nejprve však pár slov k metodologii, kterou využívám a politickému systému tehdejší doby.

1.4 Politický systém komunismu v Československu

Než přejdu k historii Rudého práva, popisu metodologie a samotné praktické části, napíši pár vět k politickému systému Československa ve zkoumaném období, aby čtenář lépe porozuměl rozboru.

Komunistická strana měla mocenský monopol ve všech oblastech společenského života, kultury i hospodářství. Ostatní instituce musely být podřízeny (Vodička, Cabada, 2011, s. 78). Všechna důležitá politická rozhodnutí tedy činilo nejvyšší vedení strany (Ústřední výbor KSČ) a státní orgány tato rozhodnutí pouze prováděly (Vodička, Cabada, 2011, s. 91). Většina poslanců sice byla členy KSČ, avšak Národní shromáždění stejně plně podléhalo kontrole strany (Vodička, Cabada, 2011, s. 92). Vůle voličů byla irelevantní a pro komunisty ve volbách hlasovali většinou ze strachu ze Státní bezpečnosti, která byla politickým represivním orgánem (Vodička, Cabada, 2011, s. 92-93). Systém Národní fronty sice zahrnoval šest politických subjektů, avšak všechny mechanismy měla v rukou KSČ (Vodička, Cabada, 2011, s. 95).

1.5 Historie a charakteristika deníku Rudé právo

V této části krátce představuji historii deníku Rudé právo, abych odůvodnil, proč jsem si vybral pro rozbor v praktické části práce právě jej.

Deník Rudé právo vznikl v prvorepublikové vlně zakládání stranických periodik (Bednařík, Jiráček a Köpplová, 2011, s. 159) v souvislosti s odlukou Komunistické strany Československa od sociální demokracie. Tato odluha byla vyvrcholením sporů o vedení Lidového domu (sídlo soc. dem.) v letech 1920 a 1921 (Končelík, Večeřa a Orság, 2010, s. 50). Poprvé vyšel 21. září 1920 a obsahoval převážně ideologii a stranickou propagandu komunistů (Končelík, Večeřa a Orság, 2010, s. 51).

Šéfredaktorem byl zprvu Bohumír Šmeral, posléze ho nahradil Filip Dobrovolný. Vydavatelem byla pokaždé jiná fyzická osoba – většinou nějaký řadový člen strany. Vydavatelé se poměrně často střídali. Titul podléhal cenzuře ze strany státního aparátu a často nesměl vycházet. Strana ho tedy příležitostně vydávala ilegálně, tuto zkušenost

později zhodnotila v odboji (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 169).

Nacisté zastavili 20. října 1938 činnost komunistické strany i jejího tisku (Bednařík, Jirák Köpplová, 2011, s. 195) a první ilegální Rudé právo za okupace vyšlo v srpnu roku 1939. Redaktoři i šéfredaktoři se střídali velice často v závislosti na tom, kdo byl zrovna zatčen, půl roku list vedl i Julius Fučík. Několik měsíců deník dokonce nevycházel. Nejdůležitější součástí tehdy byla programová prohlášení pocházející z Moskvy (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 210-212). Po konci války začalo Rudé právo vycházet legálně, šéfredaktorem se stal Vladimír Koucký. Toho brzy nahradil Gustav Bareš střídán Vilémem Novým. Průměrný náklad činil půl milionu výtisků (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 233).

Bezprostředně po válce se Rudé právo dostávalo ve svých textech do častých polemik s prozápadními, křesťanskými a vůbec protikomunistickými periodiky (Obzory, Vývoj). Už roku 1946 vyhrožoval tehdejší ministr informací a komunista Václav Kopecký týdeníku Obzory cenzurou (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 241).

Hned po únorovém převratu roku 1948 ustanovil Svaz českých novinářů akční výbor s redaktorem Rudého práva Vojtěchem Dolejším v čele. Výbor okamžitě začal s vylučováním novinářů ze Svazu. Poté vydal *Ideové směrnice českého novináře*, které si vynucovaly loajalitu ke KSČ (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 252-253).

Od té doby začalo pozastavování činnosti (především) nekomunistických československých periodik. Cílem tohoto kroku bylo omezit distribuci informací, které se nehodily straně. Omezoval se proto i dovoz zahraničních titulů do země (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 256).

Ačkoli Rudé právo uveřejnilo na začátku února 1968 článek Václava Slavíka *Čas živé účasti*, který se podílel na startu diskuze o reformách (Končelík, Večeřa a Orság, 2010, s. 182), v květnu roku 1969 zase poslušně otisklo manifest *Slovo do vlastních řad*, který se vracel ke tvrdé bolševické ideologické linii a kritizoval dění okolo pražského jara (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 329).

Novináři z deníku byli často voleni do čela Svazu českých novinářů – například od roku 1972 tuto funkci zastával Zdeněk Hořejší (Končelík, Večeřa a Orság, 2010, s. 244). Vydrželo mu to více než 10 let (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 335). Kolem roku 1980 mělo Rudé právo náklad skoro milion výtisků (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 339).

Důkazem, že Rudé právo bylo opravdu snad tím nejtvrdějším stranickým deníkem dokazuje i text *Ztroskotanci a samozvanci* z ledna roku 1977, který kritizoval právě vzniklou Chartu 77 (Končelík, Večeřa a Orság, 2010, s. 221) nebo fakt, že jeho redaktoři jako jedni z mála aktivně vystoupili proti prohlášení *Několik vět* těsně před sametovou revolucí. Na tehdejších demonstracích se právě hesla proti deníku ozývala poměrně často (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 365-366).

Roku 1995 se název změnil pouze na Právo (Končelík, Večeřa a Orság, 2010, s. 258) a z hlavičky bylo už roku 1990 odstraněno heslo *Proletáři všech zemí, spojte se!* Zůstalo však jedním z mála porevolučních deníků, který si ponechal levicovou (ačkoli ne přímo komunistickou) orientaci (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 372-374). Vydavatelem však přestala být KSČ (Končelík, Večeřa a Orság, 2010, s. 258). Stal se jím redaktor Zdeněk Porybný (Bednařík, Jirák a Köpplová, 2011, s. 372).

Nyní je jasné, proč jsem si pro svou práci vybral právě Rudé právo. Kromě toho, že ho

sama strana považovala za nejdůležitější periodikum, mělo také největší náklad a vždy kopírovalo ideologickou linii strany. Právě to mi umožňuje dát jeho texty do souvislosti s tehdejší politickou atmosférou. Nejdříve však pár odstavců k aplikované metodologii.

1.6 Metodologie a výzkumné otázky

Tato podkapitola se dá rozdělit na tři body:

1. Popis aplikované metodologie
2. Stanovení výzkumných otázek
3. Specifikace zkoumaného materiálu

1.6.1 Aplikovaná metodologie

V mé práci texty deníku Rudé právo analyzuji pomocí kvalitativního přístupu, konkrétně zkoumáním a analýzou dokumentů. Tato metoda má oproti jiným kvalitativním metodám výhodu, že já (výzkumník) nemohu zkreslit výsledky svým působením na zdroj. To by se mohlo stát například v případě dotazování osob. Mnou použitá metoda je vhodná v případě, že se jedná o zkoumání časově vzdálené události (Jan Hendl, 2008, s. 130), což komunistický režim v Československu již jistě je.

1.6.2 Výzkumné otázky

Smyslem a cílem rozboru Rudého práva v mé práci je zodpovědět tyto výzkumné otázky:

1. Kolikrát je v textech slovo demokracie zmíněno?
2. Je zmiňováno v pozitivní, či negativní konotaci?
3. Jaké přívlastky jsou k němu přidávány?
4. Je jeho význam jiný oproti dalším zkoumaným číslům Rudého práva?
5. Čím se jeho význam liší od jiných zkoumaných čísel?
6. K jaké z teorií zmíněných v teoretické části se význam přibližuje nejvíce, či od jaké se naopak liší?
7. Jaký je celkový vývoj v chápání slova demokracie ze strany komunistické moci v Československu?

1.6.3 Specifikace zkoumaného materiálu

Pro svůj výzkum jsem zvolil významné politické události (především volby do Ústavodárného či Národního shromáždění) v letech 1946 až 1969. Celkem se jedná o sedm událostí. Analyzuji výtisky (především komentáře a úvodníky) Rudého práva vždy týden před začátkem a týden po skončení dané události, jakož i v samotném jejím průběhu. Postupuji chronologicky s generalizačním shrnutím vždy v závěrečném odstavci. Vybral jsem tyto události:

1. Volby do Ústavodárného shromáždění Československé republiky 26. května 1946
2. Volby do Národního shromáždění 30. května 1948

3. Volby do Národního shromáždění 28. listopadu 1954
4. Volby do Národního shromáždění 12. června 1960
5. Volby do Národního shromáždění 14. června 1964
6. Invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa 21. srpna 1968
7. Přijetí zákona o odložení všeobecných voleb z 15. října 1969

2 Praktická část

Při psaní slovně zdůrazňuji, které myšlenky obsažené v textu byly pouze nástroji propagandy a strana jejich zmíněním sledovala skryté cíle.

Pokud u analyzovaného článku není uveden autor, znamená to, že není uveden ani v listu.

2.1 Volby 26. května 1946

Tyto volby se uskutečnily ještě před únorovým převratem. Lidé mohli vybírat pouze ze stran Národní fronty, stále se však jednalo o svobodné a demokratické volby, protože neexistovala jednotná kandidátka. Účastnili se jich čtyři strany v Česku a na Moravě (Komunistická strana Československa, Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová a Československá sociální demokracie) a čtyři na Slovensku (Demokratická strana, Komunistická strana Slovenska, Strana slobody, Strana práce).

V Česku vyhráli komunisté, na Slovensku Demokratická strana. Lidé mohli rovněž projevit nesouhlas se stranami Národní fronty vhozením bílých lístků. Tuto možnost však využilo jen mizivé procento populace.

Neděle 19. května 1946

Na první stránce v článku s názvem *Ministr národní obrany L. Svoboda pro jednotu mládeže* dává autor (zmíněný v názvu článku) demokracii do protikladu s fašismem. Apeluje také na jednotu mládeže v boji za demokracii, kterou vzápětí dává do přímé souvislosti s komunismem. Je tu tedy zjevná konstrukce vnějšího nepřítele (fašismu), proti kterému stojí demokratický východní blok. Tato dichotomie je velice silná ve většině výtisků.

Do souvislosti dává komunismus a demokracii v Rudém právu v úvodníku s názvem *Oč tady jde?* Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ Gustav Bareš. Zdůrazňuje, že komunisté budují svobodnou a demokratickou republiku. Říká tedy v podstatě, že politický systém, který jeho strana chtěla, zajistí politickou svobodu jednotlivce.

Na druhé stránce v článku *Katolický kněz o svém poměru ke KSČ* píše duchovní s iniciálami J. L. o svém kladném vztahu ke komunismu. Tvrdí, že KSČ je zárukou náboženské svobody a přítelem věřících. Také dává kapitalismus a fašismus do jedné roviny – a fašismus přeci stojí proti demokracii, kapitalismus tedy rovněž. Z jeho textu je zřejmé, že strana ve svém pojetí demokracie v té době počítala s účastí duchovních na společenském životě. Nebo se alespoň snažila vzbudit ten dojem.

V článku *Provolání 70 kulturních pracovníků pro jednotu mládeže* levicoví umělci píšou, že demokracie nemůže fungovat bez systému plurality politických stran. Vzhledem k následujícímu vývoji je to velice zajímavé tvrzení. Autor také zdůrazňuje důležitost

svobody slova v demokracii.

Na čtvrté stránce dává Rudé právo v článku *Politické provisorium ve Francii trvá* do protikladu síly demokratické (myšleno levicové) a republikánské (myšleno pravicové). Tím implikuje nerozlučnost demokracie a levicové politiky.

Na páté stránce figuruje dokonce karikatura, pomocí níž list vysvětluje, že demokracie se zásadně liší od prvorepublikového, druhorepublikového i fašistického systému. Zde začíná dekonstrukce významu demokracie tak, aby vyhovoval potřebám strany.

V pondělí 20. května 1946 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Úterý 21. května 1946

Na první stránce jsou v článku *Obrovská lidová manifestace pro vítězství jedničky* citovány projevy Klementa Gottwalda. V nich se komunistický předák dušuje, že komunismus neznamená vládu jedné strany, že takový stav by nebyl demokratický. Na druhou stranu zmiňuje, že lidová demokracie je jediná správná forma demokracie a kdo s ní nesouhlasí, je „*škůdce národa a reakcionář*“. Demokracie tedy slouží i ke konstrukci vnitřního nepřitele, od kterého strana musí lid zachránit. Ve skutečnosti takovým chováním pouze maskovala odstraňování nepohodlných osob ve fázi etablování režimu pomocí teroru po pozdějším únorovém převratu z roku 1948. Tito nepřátelé přitom byli označováni jako odpůrci (lidové) demokracie.

Na druhé stránce v článku *S beranovskými zrádci vyrůstají vlajkařští zločinci* Rudé právo kritizuje kolaboranty, když tvrdí, že se vymezili proti demokratickému zřízení první republiky. Komunisté tedy ještě neměli ve své ideologii termín demokracie zcela kodifikovaný, protože později by politický systém první republiky určitě za demokratický neoznačili. Zde autor buďto opisuje význam slova demokracie, aniž by se zamyslel nad jeho skutečným významem, nebo význam naschvál rozostřuje, aby ho strana mohla snadněji ohýbat. Toto nejasné vymezování demokracie je typické i pro pozdější výtisky Rudého práva.

Na čtvrté stránce ve článku *Česká kultura jde s komunisty* autor s iniciály V. K. odmítá spojování komunismu a totality, naopak spojuje komunismus s demokracií. Jinak článek vyjadřuje podporu komunismu ze strany kulturních pracovníků

V článku *Spravedlivá odměna za práci zase* Rudé právo odmítá liberální tvorbu cen, která je v demokracii, jak ji chápeme dnes, nutná.

Středa 22. května 1946

Na druhé stránce v článku *Rudolf Slánský* redaktor André Simone píše, že západní režimy jsou rovněž demokracie, což je ve zvláštním rozporu s komunistickým přesvědčením, že demokracie bez komunismu nefunguje.

Čtvrtek 23. května 1946

Na první stránce v článku *Národ zhodnotí ve volbách strany nikoli podle slov, ale podle činů* komunistický předák Klement Gottwald tvrdí, že lidová demokracie je něco, k čemu poválečné Československo již došlo a je třeba to jen upevnit. Nenaznačuje tedy možnost nějaké násilné změny politického režimu. Jinak článek pojednává o úspěších komunistické strany.

V článku *Veřejní zaměstnanci jdou s námi* redaktor Josef Jura kritizuje systém přidělování výplat a označí ho za nedemokratický. Tím ho zcela jednoduše zbavuje legitimacy.

Na druhé stránce v článku *Katolický kněz o komunistické straně* duchovní P. J. Fiala-Údavský zdůrazňuje, že demokracie znamená především hospodářskou rovnost. To hodně vypovídá o pozdější komunistické definici termínu.

Na třetí stránce v článku *Jakou ústavu prosazuje lidová strana?* pan Našinec kritizuje obavy lidovců o komunistickou Československa jako totalitní představu narušující tu jedinou pravou demokracii – lidovou. Opět se projevuje absence respektu k názoru jiných.

Na čtvrté stránce v článku *Nezavírat oči před reakcionářstvím u nás!* Rudé právo parafrázuje Trojanovského, dopisovatele sovětského deníku Krasnaja Zvezda. Ten zmiňuje, že je třeba skoncovat s lidmi jiného názoru (reakcionáři), aby strana mohla dosáhnout plné demokracie. V liberální demokracii má přitom každý právo na svůj názor, autor má tedy zřejmě na mysli jiný typ demokracie.

Na páté stránce v článku *Živnostníci volí komunisty* redaktor Pavel Krypr zmiňuje, že komunistická forma demokracie se neslučuje se zákazem malých a středních podnikatelů.

V pátek 24. května 1946 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Sobota 25. května 1946

Na první stránce v článku *Vítězství komunistů ve volbách – vítězství národa* Rudé právo naznačuje, že ten, kdo nesouhlasí s lidovou demokracií, nemá ve státě co pohledávat. Jinak článek naznačuje, jakou cestou se hodlá strana v případě vítězství ubírat.

Pod tím v článku *Agenti reakce jsou v nár. soc. straně* list cituje sovětský tisk, který zmiňuje, že národní socialisté jsou proti lidové demokracii – Tedy (dle předchozího článku) nemají ve státě co pohledávat.

V článku *Nejdemokratičtější volby* v kontrastu s předchozím redaktor E. Polák tvrdí, že demokratická soutěž více stran, všeobecné volební právo a svoboda slova jsou cenné prvky v demokracii a že komunisté se za tyto prvky hodlají bit. Národní socialisty nezmiňuje. Tento článek je dokončen na třetí straně, kde autor tvrdí, že největším garantem zmíněných demokratických svobod je SSSR a jeho režim.

Na čtvrté stránce je článek s všeřikajícím článkem *Komunisté na obranu svobody uměleckého projevu*. V něm Rudé právo zmiňuje, že komunisté kromě jiných svobod hodlají zajistit svobodu projevu umělcům.

Neděle 26. května 1946 – den voleb s volebním speciálem

Na první straně zvláštního vydání v článku *Co bude v pondělí po volbách?* Rudé právo znovu rozebírá, co se stane, když vyhrají komunisté. Dušuje se, že pouze upevní tehdejší demokratický režim bez velkých politických změn.

Pondělí 27. května 1946

Na první stránce v článku *Komunisté vedoucí silou národa* Rudé právo tvrdí, že v nejdemokratičtějších volbách vyhráli komunisté. Pravdou je, že tehdejší volby jsou považovány za demokratické, avšak list je zde uvádí jako ideál, kterého je třeba se držet do budoucna. To se poté nestalo.

Úterý 28. května 1946

Na druhé stránce v článku *Po volbách* list opět tvrdí, že volby byly nejdemokratičtější ve své formě – tedy že demokratičtější být už nemůžou. Současně ale paradoxně zpochybňuje demokratičnost voleb na Slovensku, kde komunisté nevyhráli. Zde je vidět, že ani v Rudém právu není chápání demokracie vždy stejné, a to často ani v jenom ročníku, čísle

či článku. Tyto rozdíly přitom byly vytvářeny záměrně, aby list některé fenomény legitimizoval či jiné legitimacy zbavil.

Na třetí stránce v článku *Vojáci k narozeninám prezidenta republiky* generálové Ludvík Svoboda a Bohumil Boček oceňují prezidenta Edwarda Beneše jako zastávce demokracie. Oceňují i práci T. G. Masaryka. Přitom jejich chápání demokracie se od toho komunistického liší, avšak pokud je označí za zastávce demokracie, kterou v listu obecně definují po svém, legitimizují své chápání pojmu jako shodující se s chápáním ze strany obou prezidentů.

Středa 29. května 1946

Na druhé stránce ve článku *Tiso se raduje z úspěchů demokratické strany* Rudé právo opět zpochybňuje demokratičnost slovenských voleb a explicitně říká, že jejich výsledky někdo podvratnou činností nekale ovlivnil. Nepodávají však konkrétní důkazy, jejich tvrzení je navíc v rozporu s předchozí informací o tom, že volby byly nejdemokratičtější.

Čtvrtek 30. května 1946

Na druhé stránce v článku *Proč získala Demokratická strana 60 % hlasů?* z výsledků slovenských voleb Rudé právo obviňuje preláty. Přitom v předcházejících číslech se staví za církev a za svobodu slova. Nyní jsou jí tyto dvě věci překážkou, protože se jí v dané situaci nehodí.

Na třetí stránce v článku *Tisovci na Slovensku organisují výtržnosti* list spojuje Demokratickou stranu s fašismem, čímž efektivně odsoudí její chápání demokracie jako nesprávné.

Pátek 1. června 1946

Na první stránce v článku *Klement Gottwald bude pověřen sestavením vlády* list zdůrazňuje, že dle demokratických zvyklostí by se měl komunistický předák stát premiérem. Přitom pro Demokratickou stranu evidentně neplatí stejná pravidla a Demokratická strana si tedy nezaslouží podíl na řízení státu.

Sobota 2. června 1946

Na první stránce v článku *O spolehlivosti slovenské Demokratické strany* Rudé právo stupňuje svůj nátlak tvrzením, že zmíněná strana musí dokázat, že je pro demokracii, jak ji chápou komunisté, jinak ji, s ohledem na bolševické chápání demokracie, zakážou. To také později udělali.

V neděli 3. června nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Shrnutí

Komunisté před únorovým převratem ještě nemohli naplno projevit své úmysly. Zaštiťovali se svobodou projevu, vyznání, politické soutěže i ponecháním práv malým a středním živnostníkům. Tak prezentovali i své pojetí demokracie, které často stavěli do protikladu k fašismu. Ve zkratce tvrdili, že tehdejší politický režim ponechají nezměněný, jenlepší hospodářskou situaci.

Na druhé straně mezi řádky lze jejich úmysly snadno rozpoznat. Neustálým opakováním frází o škůdcích demokracie se snažili zaškatulkovat všechny nepřátele jejich politiky jako nepřátele demokracie. Nejlépe je to vidět na jejich neschopnosti smířit se s demokratickými výsledky voleb na Slovensku. Později již nepotřebují ani zaštiťování se prezidenty Masarykem a Benešem a naplno projeví svou zřůdnost.

Projevují se rovněž první pokusy o kodifikaci termínu lidové demokracie jako názvu zřízení, které komunisté chtějí. Sice v něm má hrát hlavní roli strana a její ideologie, zatím však KSČ počítala s participací jiných názorových hnutí. Lidová demokracie nicméně již tehdy měla některé prvky typické i pro pozdější dobu: Je ekonomicky determinovaná, vylučuje kapitalismus, vymezuje se jako opak fašismu a za svůj vzor klade SSSR. Kodifikace lidové demokracie je dokončena až v následujících dvou zkoumaných obdobích.

Chápání demokracie obecně se však v této době více blížilo Marxovi než Leninovi. List zmiňoval potřebu názorové, náboženské i politické plurality a socialismus se týkal spíše ekonomické oblasti. Slovo demokracie je celkově zmiňováno velice často, a to nejvíce s přívlastky *lidová* (pozitivní konotace) či *buržoazní* (negativní konotace).

2.2 Volby 30. května 1948

Volby roku 1948 se konaly jen pár měsíců po únorovém převratu. Poprvé se objevila jednotná kandidátka Národní fronty, která na dlouhá léta znamenala konec možnosti svobodné volby politické strany. Jedinou alternativou k jejím kandidátům bylo vhození bílého lístku, což využilo něco přes 10 % voličů. Později se toto číslo snižovalo, jelikož lidé se začali více bát teroru ze strany tajné policie a podléhali doktríně totalitní vlády.

Sobota 22. května 1948

Na první stránce v článku *Zásada tajnosti voleb bude zachována* se Rudé právo zaštiťuje demokratičností voleb a argumentuje tím, že voliči mají k dispozici plentu. Vzápětí však dodává, že existují vlastně pouze dvě možnosti, jak volit – jednotná kandidátka Národní fronty a bílý lístek. Volby roku 1948 tedy pozbyly svou demokratičnost, ačkoli strana se snaží argumentovat tím, že opoziční kandidátku ani nikdo nepředložil, i když měl (de iure) možnost. Vzhledem k tomu, že v té době opoziční politici již emigrovali, nebo byli perzekuováni tajnou policií, není se čemu divit. Přesto list tvrdí, že „*máme nejdemokratičtější volební systém*“. Argumentuje tím, že právo (a povinnost) volit má každý svéprávný nad 18 let. To, že v podstatě neexistuje možnost volby, jako problém pro demokracii nevidí.

V článku *Osobním přesvědčováním utužíme jednotu v národě* o něco níže poté list vyzývá všechny, aby volili Národní frontu a neházeli do uren bílé lístky. V praxi se tedy jedná o potírání i onoho zbytku možnosti volby.

Na té samé straně lze ještě najít článek *ThDr a PhDr František Kovář biskup-patriarcha československé církve pro jednotnou kandidátku*. Autorem je zmíněný duchovní, takže strana v roce 1948 stále ve svém pojetí demokracie počítala s podporou duchovních a věřících obecně.

Na třetí stránce v článku s názvem *Ne kamennou krásu – ale šťastného člověka* se náměstek pražského primátora Josef Krosnář snaží komunistické pojetí demokracie obhájit hospodářskými výsledky – to je jev velice typický pro celé následující zkoumané období. V závěru textu opět vyzývá k bojkotu bílých lístků.

Neděle 23. května 1948

Na první stránce v článku *Na Frýdecku odhalena ilegální protistátní skupina* se list podílí na vytváření vnitřního nepřitele (zde organizace Junák), který ohrožuje lidově demokratické zřízení.

Z hlediska mé práce je velice zajímavý komentář s názvem *Do rozhodujícího týdne*. V něm významný straník Gustav Bareš prohlašuje, že volby jsou demokratické, protože mohou volit široké masy, které jsou navíc informované. Přitom touto informovaností je myšlena komunistická propaganda. Současně je zde (oproti číslům z roku 1946) již kritizován systém první republiky jako nedemokratický. V závěru Bareš vyzdvihuje nadcházející volby jako ty nejdemokratičtější, přičemž to samé režim tvrdil i o volbách předcházejících, které probíhaly odlišně.

Na té samé straně v článku *Vítězné volby – důstojný úvod XI. všesokolského sletu* dává starosta České obce sokolské Josef Truhlář komunismus do souvislosti se sokolstvem. Strana tedy stále má potřebu skrze Rudé právo svou podobu demokracie legitimizovat spřízněností s dalšími institucemi.

Na druhé straně v článku v článku *Desatero pro voliče* list informuje, že neúčast při volbách je trestná. Volič tedy ani takto nemůže projevit nesouhlas se stávajícím režimem.

V článku *Ohlas týdne* pod tím redaktor Miroslav Kárný rozděluje dva typy kritiky věcí veřejných: Jednu, zabývající se detaily, která je možná a druhou, zabývající se fundamentální kritikou režimu, která je „*neinformovaná*“ a „*pramení ze zlé vůle*“.

V pondělí 24. května 1948 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Úterý 25. května 1948

Text na první straně s všeřikajícím názvem *Náš nový řád počítá i pro budoucnost živnostenským podnikáním* zahrnuje do komunistického pojetí demokracie i existenci drobných živnostníků. Cituje přitom projev předsedy vlády Klementa Gottwalda na sjezdu živnostníků.

Na třetí straně v článku *Sovětský svaz odpovídá na prohlášení ministerstva zahraničí USA z 19. května* Rudé právo již plně projevuje dichotomie my-oni. Přičemž komunismus rovná se demokracie a kdo není demokrat je fašista a nepřítel.

Na té samé straně v článku *Strach vládne v kapitalistickém světě* redaktor André Simone pojmenovává politický systém v USA jako „*formální měšťáckou demokracii*“. Vládnoucí komunistická třída v tomto období získává naprostou hegemonii, co se výpovědi o skutečnosti týče, může si tedy vybírat, jak bude jednotlivé fenomény pojmenovávat.

Středa 26. května 1948

V článku *Pravá tvář československé reakce* na první straně redaktor Miroslav Kárný tvrdí, že odpůrci režimu nemohou být demokraté. Strana tedy získává také naprostou hegemonii v tom určit, kdo je a kdo není demokrat.

Na té samé straně v článku *Jen zrádce národa bude volit bílý lístek* list stále označuje Masaryka za demokrata, přičemž kdo vhodí do urny bílý lístek, jde proti prvnímu prezidentovi Československa.

Čtvrtek 27. května 1948

Na první straně je rozhovor s ministrem Alexejem Čepičkou, ve kterém je zdůrazněno, že „*lidovědemokratický režim zaručuje náboženskou svobodu a vykonávání náboženských svobod*“. Režim tedy pro legitimitu svého pojetí demokracie stále potřeboval podporu církve.

Na druhé straně figuruje článek *Fakta o „demokratických“ volbách v USA*, kde redaktor A. Petřina volební systém Spojených států dává za důkaz nedemokratičnosti celého státu.

Režim tím vlastně ukazuje, že demokracii chápe jako velice formální termín bez hlubšího obsahu, který souvisí pouze s volebním aktem a co nejširší občanskou participací na něm.

Poměrně úsměvný je článek *Američané v západním Německu zakazují demokracii – křísí nacismus*, kde list ono zakazování demokracie vidí v plánovaném zákazu jednoho tamního komunistického periodika. Fakt, že komunisté v Československu zakázali také mnoho periodik, list zamlčuje.

V pátek 28. května 1948 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Sobota 29. května 1948

Hned na první straně je článek s názvem *Naše volby mají všechna znaky voleb demokratických a svobodných voleb československých*, který cituje projev Klementa Gottwalda. Pokud vezmeme v potaz definici demokracie na základě komunistické moci, lze mu dát za pravdu. Reálně by bylo složité najít nějakou propracovanější teorii demokracie, která by se dala aplikovat na tehdejší politický systém v Československu. Přitom ona demokratičnost voleb je opět dokazována všeobecnou volební povinností.

Na třetí straně je zajímavý článek *Lidová demokracie – vyšší typ demokracie*, kde režim povyšuje svou definici demokracie na tu nejvyšší a jedinou správnou.

Neděle 30. května 1948

Na první stránce v článku *Dnešní volby – velký svátek celého národa* redaktor Vilém Nový v podstatě tvrdí, že v demokracii nemá existovat pluralita názorů a kdo si to myslí, je reakcionář. Jinak se článek soustředí na oslavu volebního aktu.

Na druhé stránce je z pohledu zkoumané tematiky zajímavých článků mnoho.

Rudé právo uvádí komentář španělské komunistky Dolores Ibarruri - Passionaria, která oceňuje československé pojetí demokracie oproti tomu španělskému. Režim tím chtěl ukázat, že má podporu i některých lidí na západě.

V článku *Tenkrát exekuce – nyní slevy na daních* Rudé právo opět označuje systém první republiky jako nedemokratický. Argumentuje tím, že v tehdejším režimu bylo snadné se dostat do exekuce.

V textu s názvem *Zvýšená výroba místo stranických štvanic* list tvrdí, že nejlepší předvolební diskuze je zvýšená produktivita práce.

Napravo od tohoto textu je článek s názvem *Přísný rozsudek nad předvolebním pobuřovatelem* list uvádí, že kdokoli, kdo agituje proti Národní frontě bude potrestán. Přitom v předcházejících číslech tvrdil, že být v opozici je možné a legitimní.

V textu s názvem *Britský parlamentní systém je nedemokratický* list cituje britského spisovatele G. B. Shawa. Pomocí jeho kritiky chce legitimizovat vlastní pojetí demokracie.

Zajímavý je i článek s názvem *Mundtův zákon není proti komunismu, ale proti demokracii*. Jedná se o zákon potírající komunismus v USA. Ten je proti demokracii, jak ji chápou komunisté, ovšem fakt, že v textu citují americké odpůrce zákona (Henry Wallace), dokazuje, že tamní systém (oproti tomu v Československu) přeci jen demokratickou diskuzi obsahuje.

Stále na té samé straně v článku s názvem *O demokratičnosti našich voleb* straník Ervín Polák kritizuje procesní detaily různých politických systémů celého světa, na jejichž základě je prohlašuje za nedemokratické. Sám ovšem přesvědčivé důkazy o demokratičnosti systému v Československu nepodává.

Pondělí 1. června 1948

Na první stránce je zajímavý článek s názvem *Pravda zvítězila i v květnu* poslanec Vilém Nový znovu zdůrazňuje, že demokracie znamená fakt, že jde volit opravdu každý. Také tvrdí, že manifestační volba před komisí je vrcholem demokracie – mezi řádky tedy odsuzuje ty, kteří chtějí volit tajně.

Na druhé stránce figuruje výčet listů, které oceňují demokratičnost československých voleb. Jedná se přitom pouze o listy východního bloku, nebo listy levicové. Opačné straně názorového spektra není dán prostor.

Úterý 2. června 1948

Na první stránce v článku s titulkem *Čs. volby upevnilly význam ČSR v boji demokratických sil za mír* je zajímavý podtitulek „*Celý demokratický svět vítá vítězství čs. Národní fronty*“. Jako demokratické jsou přitom (oproti předešlým tvrzením) označovány i státy západní Evropy, aby režim potvrdil legitimitu svých voleb. List tedy používá termín demokracie ve významu, který se mu právě hodí.

Ve středu 3. června 1948 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Čtvrtek 4. června 1948

Na druhé straně pod titulkem *Krajské zřízení zdemokratisuje a zřehodární veřejnou správu* figuruje text, kde J. Dubský v rozhovoru v interview spojuje přechod na krajské územní celky a demokratizaci. Tedy že se na vládě „*podílí více lidí*“. List tedy opět pojímá pojem demokracie velice formalisticky.

V článku *Pověřenec pošt inž. Pavel Blaho zbaven funkce* list velice tvrdě kritizuje rozhodnutí zmíněného občana odejít za hranice. Toto rozhodnutí tedy nevnímá jako demokratické právo.

V pátek 5. června 1948 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Sobota 6. června 1948

Na první stránce pod titulkem *Po vítězných slavných volbách do radostné budovatelské práce* Rudé právo tvrdí, že Národní shromáždění je nejvyšší demokratický orgán republiky. To je zavádějící hned ve dvou rovinách. Zaprvé volby do národního shromáždění nenesou znaky demokracie, jak ji vnímáme nyní. Zadruhé nejvyšším orgánem v Československu té doby byl Ústřední výbor KSČ. Níže v článku je oceňována demokratická cesta k socialismu v zemi, list tedy zjevně považuje revoluci z února téhož roku za demokratický prostředek. Jinak článek oslavuje výsledky právě proběhlých voleb.

V neděli 7. června 1948 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Shrnutí

Roku 1948 již strana získala naprostou hegemonii, co se výpovědi o skutečnosti týče a Rudé právo její snahu i politický režim obecně plně podporovalo. Pomocí strašení návratem fašismu a očerňování politických systémů nekomunistických zemí se snažilo mobilizovat co nejširší masu voličstva a odradit ho od vhození bílých lístků. Převládající politická moc a mediální scéna tedy začaly být nerozlučně spjaty a některé standardní prvky předešlého politického systému (tajná volba) začaly být považovány za deviantní. Komunistické straně přitom nestačilo dokázat, že vlastní režim je demokratický, musela také doložit, že západní politické systémy demokratické nebyly.

I proto se stále zaštiťovala podporou církví, drobných živnostníků a stále brala na milost

některé prvky systému první republiky. Dle textů se všim zmíněným ve svém pojetí demokracie počítala. Svoboda slova a názoru však oproti roku 1946 byla zmiňována jako součást demokratického zřízení není. Tajná volba sice byla vyzdvihována, avšak list zároveň doporučoval volit manifestačně.

Ačkoli jsou stále zřetelné prvky marxistického pojetí demokracie, její chápání se přesouvalo blíže k tomu leninsko-stalinistickému. Stále jde však o pojem hojně zmiňovaný, protože proces jeho vymezování ještě neskončil. Termín je zmiňován spíše v pozitivní konotaci, jelikož systémy západní Evropy a Spojených států Rudé právo již nepovažovalo za demokratické. Nejčastějšími přívlastky je *lidová* a *socialistická*.

Lidové demokracii se zde přitom dostává konkrétnější definici. Jedná se o velice formalistické pojetí termínu, ve kterém režim pouze při volbách nechá lidi legitimovat své zřízení bez toho, aby jim dal reálnou možnost volby. Navíc nyní začíná být jasné, že strana při participaci na tomto politickém režimu nepočítala s velkým počtem jinak smýšlejícího obyvatelstva, to se však projeví extrémněji až při dalších zkoumaných volbách. Lidová demokracie je také definována veskrze ekonomicky. Jedná se spíše o rovnost majetku než o rovnost politických práv.

2.3 Volby 28. listopadu 1954

Volby do Národního shromáždění roku 1954 probíhaly v období nejhlubší komunistické totality. Voliči mohli opět hlasovat pouze pro jednotnou kandidátku Národní fronty, nebo vhodit bílý lístek na znamení nesouhlasu. Státní tajná bezpečnost však již měla mezi obyvatelstvem respekt, takže bílých lístků bylo jen mizivé procento.

Neděle 21. listopadu 1954

Rudé právo na první stránce otisklo úvodník *Jasně perspektivy*. V něm oceňuje lidové demokratické zřízení, avšak argumentuje pouze ekonomickými výsledky, o politicky determinované demokracii nepadne ani slovo. Chápání pojmu se tedy přesouvá od Marxe k Leninovi. Jinak článek pojednává o průběhu předvolební kampaně.

Na té samé stránce je v článku *Kandidáti mezi voliči*, kde jinak list pojednává o kontaktní předvolební kampani KSČ, zmíněno, že v lidové demokracii jde o výchovu nového člověka. To je však (dle Arendtové) prvek typický pro totalitní režimy.

Na druhé stránce v komentáři s názvem *Máme být na co hrdí* laureát státní ceny Vašek Káňa nejprve očerňuje všechny „nepřátele lidové demokracie“ – volání po názorové pluralitě tedy vymizelo. A vymizela i adorace Beneše s Masarykem, dále v článku jsou oba zmiňováni v negativní konotaci, protože nedokázali zajistit všem v republice blahobyt.

Na třetí straně v článku s názvem *Neustálý růst výroby a produktivity práce – předpoklad dalšího růstu hmotné a kulturní úrovně* Rudé právo zmiňuje, že podnikání je záležitost kapitalismu, se kterou bylo naštěstí skoncováno a centrální plánování lidem naopak zajistí ekonomické jistoty. Ta tam jsou tedy prohlášení, že drobní živnostníci do lidové demokracie patří. Režim již nepotřebuje oslovovat další příznivce, spíše se soustředí na potírání možných odpůrců.

V článku *Zájem všech národů vyžaduje, aby celoevropská konference 29. listopadu projednala systém kolektivní bezpečnosti v Evropě* Rudé právo znovu akcentuje dichotomii my (demokraté) a oni (kapitalisté, nepřátelé) na základě tehdejšího geopolitického uspořádání.

Na čtvrté stránce ve článku *Strana a vláda Národní fronty nebudou litovat sil v boji za další zmiřnění mezinárodního napětí* list zmiřňuje, že vedoucí silou Národní fronty je KSČ a jedině pod jejím vedením může Československo usilovat o mír ve světě. Ta tam je tedy pluralita stran bráněná o pár let dříve.

Zajímavý je na té samé straně projev prvního tajemníka ÚV ČSM M. Veckera. Ten zmiřňuje, že lidová demokracie znamená právo na práci, nikoli na svobodu politického přesvědčení.

Pondělí 22. listopadu 1954

Na první stránce v článku *Jednota strany, vlády a lidu* Rudé právo implikuje, že jakýkoli názor odporující politice strany není demokratický (jde proti demokracii). Strana tedy potírá svobodu slova, věc tak typickou pro liberální chápání demokracie.

Na druhé stránce v článku *Dříve rozkol – dnes jednota* list označuje první republiku jako fašistický režim, protože její politici údajně záměrně nahnali Československo do spárů Adolfa Hitlera. Probíhá tedy těžká indoktrinace obyvatelstva a překrucování dějin v rámci propagandy a naplnění teze o historickém vývoji, který směřuje ke komunismu. Jinak článek vyzdvihuje jednotu společnosti jako pozitivní prvek.

Na třetí stránce v článku *Pozdrav velikého bojovníka za mír* redaktor Alois Wolf zmiřňuje tezi o tom, že i v západních státech jsou bojovníci za mír a demokracii (komunisté). Přitom režim nezmiřňuje fakt, že právě díky demokratické svobodě slova mohou tito „bojovníci“ svou agendu prosazovat.

Na té samé straně v článku s názvem *Adenauerova klika připravuje zákaz Komunistické strany Německa* list kritizuje tento zamýšlený krok západoněmecké vlády jako nedemokratický. V tomto je vidět ono ambivalentní chápání demokracie v Rudém právu. Fakt, že komunisté u nás de facto zakázali všechny ostatní strany, totiž zmíněn není.

Úterý 23. listopadu 1954

Na první straně nahoře v se rámečku bez titulku nachází tvrzení, že voliči budou vybírat „na základě širokých demokratických práv“. Slovo demokracie je přitom zmíněno pouze jako legitimizační formulka bez nějakého konkrétnějšího obsahu.

Na čtvrté stránce v článku *Svazek dělníků a rolníků – mocná společenská síla* Rudé právo zmiřňuje důležitost mobilizace mas pro demokracii – přitom dle Arendtové je široká mobilizace mas spíše znak totalitního režimu.

Středa 24. listopadu 1954

V Rudém právu se na první stránce píše v článku *Dáme hlasy kandidátům Národní fronty*, že ve skutečně demokratických volbách, jaké v Československu tehdy dle strany probíhaly, mohou voliči demokraticky hlasovat. Pojem demokraticky zde deník úplně dekonstruuje a ponechává mu pouze jeden význam – přijít k urně a hodit hlas.

Podobné je to i na druhé stránce v článku *Zkontrolujme dobře voličské seznamy*. I tam Rudé právo vyzývá voliče k uplatnění jejich demokratického práva jít volit. Jak to popisuje Arendtová – totalitní režim nejenže zrušil možnost volby, ale ještě to prezentuje jako krok ke svobodě. Jinak článek vyzývá k občanské participaci na volbách obecně.

Na čtvrté stránce je projev tehdejšího ministra vnitra Rudolfa Baráka, který rovněž vyzdvihuje pravomoc lidu při volbě kandidátů. Ta je však reálně skoro nulová. Také oceňuje funkci lidové demokracie jako ochránkyně rolníků a dělníků proti vnějším i vnitřním nepřátelům, čímž se obyvatelstvo snaží udržet ve strachu a legitimizovat

perzekuce politických odpůrců.

Čtvrtek 25. listopadu 1954

Na druhé stránce v článku *Proč budou v Kopistech hlasovat pro kandidáta* list determinuje slovo demokracie. Vnímá ho jako ekonomický koncept, kdy jde spíše o majetek než politiku. Argumentuje tím, že režim první republiky nedokázal obyvatelům Kopist zajistit práci ani obživu a bez finančního zázemí neměli možnost prosazovat své zájmy.

Pátek 26. listopadu 1954

Na první stránce v článku *Pro nás, pro naše děti* list kritizuje parlamentní diskuze a implikuje, že až bez nich začíná opravdová svoboda a demokracie. Takový stav však označuje za ideální pro život ve státě.

Na třetí stránce poté první tajemník ÚV KSČ Antonín Novotný v přeepsaném projevu říká, že v jednotě je síla lidové demokracie. Tím implikuje, že kdo má jiný názor, je automaticky proti demokracii.

Na čtvrté stránce je z pohledu mé práce velice zajímavý výňatek z projevu předsedy Národního shromáždění Zdeňka Fierlingra. Ten opět oslavuje krásnou jednotu lidové demokracie, čímž popírá lidskou přirozenost názorové plurality. Nejenže režim potírá názorové odpůrce, Fierlinger dokonce řekne, že v podstatě žádní neexistují. Dále opět obviňuje západní státy z nedemokratičnosti. Demokracii tedy v podstatě ztotožňuje s neexistencí kapitalismu. Fierlinger také straší fašismem a říká, že kdo stojí proti komunismu je fašista (dichotomie my-oni). Dále spatřuje demokratičnost v tom, že volební právo má opravdu každý, přitom zamlčuje, že žádná opravdová možnost volby neexistuje. Sice tvrdí, že každý může říci k volbám kritické slovo, následně však každého, kdo má připomínky, označí za rozvraceče státu. Lidovou demokracii také dává do souvislosti s demokracií obecně, když říká, že je to forma nejdemokratičtější.

Sobota 27. listopadu 1954

Na první stránce je zveřejněn projev tehdejšího prezidenta Antonína Zápotockého. V něm kritizuje pluralitu názorů v liberální (komunistickým jazykem buržoazní) demokracii. Oceňuje naopak jednotu lidu za kandidátkou Národní fronty a tvrdí, že kdo ji nechce volit, je rozvraceč a bude potrestán.

Na třetí straně v článku s názvem *Počtářská volební tajenka* Zasloužilý umělec Karel Konrád zmiňuje, že v buržoazní demokracii nenavrhují kandidáty lid, zatímco v socialismu ano. To sice není pravda, za socialismu totiž kandidáty navrhovala strana, ale strana a lid je dle státní ideologie totéž, lze tedy říci, že kandidáty navrhuje lid.

Neděle 28. listopadu 1954

Na třetí stránce v článku *Za bohatší život na naší vesnici* list tvrdí, že pouze lidová demokracie zajistí prosperitu proletářů. To je další důkaz o tom, že demokracií socialismus myslel nikoli politickou svobodu, ale ekonomické jistoty.

Na čtvrté stránce ve článku *Pro štěstí našeho lidu doma a pro vítězství míru ne světě* ministr Zdeněk Nejedlý píše, že volba jediné kandidátky je demokratická, protože se nikdo nehádá. Hádkou je přitom myšlena předvolební diskuze nad klíčovými tématy, která za socialismu neexistovala.

V pondělí 29. listopadu 1954 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Úterý 30. listopadu 1954

Na první straně v článku *Náš lid hlasoval pro mír* Rudé právo zdůrazňuje, že volby proběhly svobodně a demokraticky. Totalitní režim tedy nejen zrušil možnost volby, ale ještě to prezentoval jako krok ke svobodě a demokracii.

Na třetí stránce je prohlášení sovětského politika V. M. Molotova. V něm zmíněný vyjadřuje přání, aby se západní Německo stalo demokratickým státem. Implikuje tedy, že nyní to tak není. Tím, že režim prohlásí za nedemokratický, ho zároveň (ze svého pohledu) zbavuje legitimacy.

Středa 1. prosince 1954

Na druhé straně v článku *Ohrožovatelé pořádku přísně potrestáni* Rudé právo píše, že lidová demokracie spěje k vymýcení zločinnosti, protože odstraňuje ekonomické důvody k trestné činnosti. Pouze jedinci, kteří jsou „špatně vychovaní“ režimy minulosti, mají takové pohnutky. To je však totalitní tvrzení, který odhaluje cíl strany, což je změnit lidskou přirozenost. Pozdější dění navíc dokazuje, že se straně zločinnost vymýtit nepodařilo.

Na čtvrté straně je report z konference evropských zemí o zajištění míru a bezpečnosti v Evropě. V něm člen polské delegace J. Cyrankiewicz možná nechtěně implikuje, proč vlastně totalitní režim volby pořádal. Chtěl totiž před světem legitimizovat svou vládu.

Na páté straně v článku *Soud v Karlsruhe kráčí v Hitlerových stopách* označuje deník západoněmeckou snahu zakázat tamní komunistickou stranu jako nedemokratickou. Fakt, že komunisté de facto zakázali všechny ostatní strany, deník jako nedemokratický krok nezmiňuje.

V pátek 3. prosince 1954 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Sobota 4. prosince 1954

Na druhé stránce v článku *Tvůrčí aktivita našeho lidu* redaktor Miroslav Gottlieb zmiňuje Sovětský svaz jak vzor dokonalé demokracie, toto tvrzení přitom není podpořeno konkrétními argumenty. Jinak článek oceňuje hospodářskou výkonnost českých obyvatel.

Neděle 5. prosince 1954

Na páté straně článku *Ústava míru a přátelství mezi národy* list opět dává Sovětský svaz za vzor demokracie, přitom tvrdí, že tento typ demokracie zvítězí na celém světě. Tady lze pozorovat onu zahraniční politiku směřující k ovládnutí světa, kterou zmiňuje Arendtová jako jeden z prvků totalitních režimů.

Shrnutí

Ačkoli se Rudé právo při volbách roku 1954 ohánělo demokracií, stalo se pouhým nástrojem totalitní propagandy KSČ. Lze přitom pozorovat ústup od propagandy a přestup k indoktrinaci zaběhlými hesly a tvrzeními. To se odráží na struktuře obsahu. Deník místo relevantních zpráv obsahuje pouze propagandistická sdělení bez nějaké informační hodnoty a struktury. Absence výpovědní hodnoty některých článků mi ostatně analýzu často komplikovala, a to nejen v číslech z roku 1954.

Jako nedemokratičtí jsou označováni všichni (i domnělí) nepřátelé KSČ. Očernována je hlavně první republika, protože její politika dle listu nedokázala zajistit hmotné jistoty obyvatelstvu a vehnala Československo do náruče Hitlerovi.

Strana již nepotřebovala nikoho přesvědčovat, takže se neoháněla podporou duchovních či drobných živnostníků a přešla k otevřené kritice systému první republiky a jeho

představitelů. Termín demokracie zde začíná být velmi inkluzivní (nezahrnuje duchovní, živnostníky, názorové odpůrce, Junák, Sokol) a spíše než s politikou ho lze spojovat s ekonomickou rovností. Chápání demokracie se tak definitivně přesouvá k Leninsko-Stalinistickému pojetí. Volební akt se pak redukuje na pouhé formální přijít a vhodit lístek Národní fronty. Kdo by to neudělal, může počítat s perzekucí ze strany tajné policie. Za vzor pro chápání demokracie je dáván SSSR, v Rudém právu však nelze najít mnoho konkrétních argumentů, které by toto tvrzení podporovaly.

Celkově je však slovo demokracie zmiňováno velice často, a to s různými přívlastky (buržoazní, socialistická, lidová). Pojem v číslech z této doby nabývá několika různých významů od pozitivního až po negativní tak, aby vyhovovalo momentální potřebě strany. Dokazuje to rozsáhlou totalitní snahu o indoktrinaci obyvatelstva změněnými významy tohoto pojmu. Navíc list sám definuje deviantní chování, které nevyhovuje jeho představám o demokracii. Strana dokončuje kodifikaci termínu lidová demokracie, kterým označuje soubor svých myšlenek o politickém systému.

2.4 Volby 12. června 1960

Volby do Národního shromáždění roku 1960 stále ovládala dozrívající totalita. Voliči opět hlasovali pouze pro jednotnou kandidátku Národní fronty, alternativou bylo jen vhození bílého lístku na znamení nesouhlasu. To udělalo mizivé procento lidí. V Rudém právu však lze již objevit náznaky mírné sebereflexe strany.

Neděle 5. června 1960

Na první straně figuruje článek pod titulkem *Provolání ústředního výboru KSČ a ústředního výboru NF ke všem voličům*. V něm strana zdůrazňuje, že hlas pro kandidátku Národní fronty je hlasem pro stávající režim socialistické demokracie a novou ústavu, kterou v té době režim potřeboval legitimizovat ve volbách.

Na třetí stránce je obsáhlý článek *Demokracie u nás – a u nich* (myšleno v západní Evropě a v USA). V úvodním rámečku Rudé právo píše, že socialistická demokracie je historicky první, na které má možnost participovat „*dělnická třída a masy pracujících*“. Přitom ani na západě těmto skupinám obyvatel participaci na politickém systému nikdo nezakazuje. Naopak v Československu, kde reálně moc držel v rukou ÚV KSČ, který vykonával politiku SSSR, dělníci participující na chodu Národního shromáždění neměli reálně velkou moc.

Součástí tohoto článku je i *10 otázek „učitelům svobody a demokracie“*. V něm redaktor Jiří Franěk pokládá představitelům západních států otázky. Jejich prostřednictvím definuje demokracii jako rovnost ekonomických podmínek. Uváděním příkladů policejní brutality zdůvodňuje nedemokratičnost západu, přičemž o tuzemském policejním násilí se nezmiňuje. Jako důkaz demokratičnosti československého zřízení list uvádí široký přístup ke vzdělání, přitom političtí odpůrci režimu se vzdělávat nemohli a státem hrazené vzdělání byl jev běžný i v některých západních státech.

V článku *Toto je bonnský parlament* na té samé straně list dokazuje nedemokratičnost zmíněné instituce tím, že v ní zasedá málo dělníků. Na rozdíl od členů tuzemského parlamentu však ti bonnské byli zvoleni v řádných volbách, ne dosazení stranou na jednotnou kandidátku.

Pondělí 6. června 1960

Na první straně se nachází titulky *Za vítězství kandidátů Národní fronty*. Pod ním Rudé právo sděluje, že tehdejší systém dává první republice lekci z demokracie. Jako hlavní argument je uváděno, že pracující sami řídí velké podniky, což ale s politikou nemá mnoho společného. Jinak je článek agitací za účast ve volbách.

Na třetí straně pod titulkem *V čem také mají USA prvenství* Rudé právo tvrdí, že nezaměstnanost v USA značí nedemokratičnost jejich režimu. Přitom i právo nepracovat k dnešnímu pojetí demokracie neoddelitelně patří. Dále kritizuje, že se ve Spojených státech pořádají sbírky na chudé nebo fakt, že tam nemají všeobecnou zdravotní péči. O politice opět ani slovo.

Úterý 7. června 1960

Na první stránce je článek s názvem *Slovo k mladým voličům*, ve kterém je zřejmé, že Rudé právo začíná s cílenou indoktrinací mládeže a s formováním její společenské reality. Konkrétně list tvrdí, že kapitalismus omezoval mladé a sávající režim nikoli. Za kapitalismu se však mladí v Československu mohli svobodněji realizovat, cestovat a participovat na chodu režimu například pomocí volby určité politické strany. Tyto možnosti jim komunistický režim bral.

Na té samé stránce je zajímavý článek *Volby budou mohutnou manifestací za mír a socialismus*. V něm se Rudé právo definitivně zřiká prohlášení o tajnosti voleb a vyzývá občany, aby volili manifestačně před volební komisí.

Na třetí straně je článek s názvem *Demokratické zásady našeho volebního práva*. V něm list oceňuje, že máme obecné a rovné volební právo, navíc kandidáty vybíráme přímo. Režim tedy opět dokazuje formalističnost svého chápání pojmu demokracie, neboť reálně možnost volby neexistuje a volič musí vhodit do urny jednotnou kandidátku Národní fronty. Dále je opět zdůrazňována důležitost manifestační volby.

Ve středu 8. června 1960 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Čtvrtek 9. června 1960

Na první stránce v článku *Člověk člověku* Rudé právo zmiňuje, že úkolem voleb je ukázat jednotnou tvář společnosti. Nejsou tedy příležitostí k diskusi nad chodem státu, jako je tomu dnes. Jinak je článek oslavou socialistického zřízení.

Pod tím paradoxně figuruje text *Všenárodní diskuze potvrdila politickou vyspělost našeho lidu*. V něm list zmiňuje (a odporuje to předchozímu tvrzení), že hloubka československé demokracie se projevuje v diskusi před volbami. Přitom v tisku jsou prezentovány jen jedny názory, nikoli plnohodnotná diskuze.

Svou zvrácenou představu o demokracii režim dále vykresluje na třetí straně v článku s názvem *Dotvrzení boje strany a lidu*. V tajemník městského výboru KSČ Antonín Černý oznamuje, že politický systém chce strana kodifikovat v nové ústavě a dovést tak údajný lidový boj. Navíc článek obsahuje kritiku každého, kdo by se opovážil zmínit SSSR v negativním světle. Svoboda slova tedy v tehdejší demokracii neexistovala.

Na té samé straně v článku *Společná práce na společném díle* zase člen brigády socialistické práce Václav Votápek kritizuje individualismus a dodává, že každý se musí podřídit většině. Ta tam je tedy tolerance (např. náboženských) menšin ze čtyřicátých let. Jinak je článek oslavou kolektivismu a kolektivní práce.

Na páté straně redaktor John Fagan v článku *Buržoazní demokracie bez masky* opět kritizuje formální nedostatky západních demokracií (omezování práva shromažďovacího,

tisk v rukou osob s postranními zájmy), přitom kritizované nedostatky jsou ještě výraznější právě v tehdejší socialistickém Československu, o čemž se Rudé právo nezmiňuje.

Pátek 10. června 1960

Z tohoto čísla je zajímavý jen jeden článek ze strany šest, ovšem o to přínosnější pro mou práci je. Nese název *Volby v socialistické demokracii* a redaktor Zdeněk Mlynář tu předvádí mistrovské dílo v převrácení reality. Hned na začátku tvrdí, že před volbami v Československu není demagogická kampaň, pravdou však je, že naopak není místo pro jiné názory než ty, co vyhovují straně. Ty jsou však artikulovány s o to větší vervou.

Dále tvrdí že volby nejsou bojem o moc, ale příležitostí pro pracující zapojit se do institucí, které participují na chodu státu. Za socialismu opravdu volby nebyly bojem o moc – tu pevně držela v rukou strana a Národní shromáždění nemělo mnoho reálných pravomocí.

Dále dokonce tvrdí, že nejdemokratičtější je spojit moc zákonodárnou a výkonnou do národních výborů, což reálně demokratičnosti systému (z dnešního pohledu) spíše škodí.

Navíc v článku na jednu stranu vyzdvihuje nutnost diskuze nad nedostatky, na stranu druhou však odmítá diskuzi o politice. Mluvit by se mělo jen o konkrétní práci. Jednání o principech systému je „*formalistický kaz*“. Autor v článku odmítá i jakoukoli možnost tvorby kompromisu nad zásadními otázkami.

Paradoxem je, že všechny tyto nesvobody prohlašuje za zásady toho nejdemokratičtějšího systému, protože strana je lid a pokud něco chce ona, chce to i lid, což znamená rozhodování na základě lidové vůle – demokratické rozhodování. Důrazné nabádání ke konstruktivní kritice však značí, že režim si přestává být sám sebou stoprocentně jistý.

Sobota 11. června 1960

Na třetí stránce v článku *Prostí Američané kritizují politiku své vlády* Rudé právo opět rozšiřuje spirálu mlčení. Nemluví totiž o tom, že v Československu se proti režimu protestovat nesmí. Radši zmíní, že v USA existují lidé, kteří nejsou spokojeni s věcmi veřejnými a dávají to demokraticky najevo.

O stránku dále v citovaném projevu *Splnil se dávný sen mnoha generací dělnického hnutí* významný straník Václav Kopecký odsuzuje „hádky“ v západních demokraciích. Odsuzuje tedy diskuzi nad podobou politického režimu. Jinak je článek typickou adorací státního zřízení a komunistické ideologie.

Neděle 12. června 1960

Na první stránce se nachází článek *Po vítězství člověka*, v němž list označuje volby v západní Evropě za pouhé střídání stráží v zavedeném systému. Nedodává však, že v tuzemsku se ani ty stráže nestřídají, ani systém se nemění. Jinak je článek výzvou k účasti na volbách.

Na páté straně v článku *V předvečer voleb dostali nové byty* Rudé právo vyzdvihuje, že strana zajistila občanům byty. Přitom kupčení s hlasy v kapitalistických režimech v předchozích článcích několikrát odsuzuje.

V pondělí 13. června 1960 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Úterý 14. června 1960

Na druhé straně v článku *Kapitalistická morálka a odzbrojení* redaktor George Wheeler vyzdvihuje Američany, kteří demonstrijí proti tamnímu režimu a využívají svého demokratického práva. Jinak článek kritizuje stav společnosti v USA.

O stránku dále v článku *Povstání v argentinské pevnosti San Luis potlačeno* však Rudé právo paradoxně demonstranty kritizuje jako odpůrce demokracie bez práva na vyjádření nesouhlasu. Zde je vidět, že straně vůbec nejde o zachování práv, ale o zachování socialismu.

Středa 15. června 1960

Na čtvrté stránce v článku *Letopisy bojů naší strany* kandidát historických věd Zdeněk Bradáč tvrdě kritizuje E. Beneše, kterého Rudé právo ještě ve čtyřicátých letech oslavovalo. Jinak je článek přehled bojů, které strana musela v cestě k moci svést.

Od čtvrtka 16. června 1960 do neděle 19. června 1960 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Shrnutí

Ačkoli časově totalita pomalu končila, v Rudém právu jako by o tom nevěděli. List již plně přešel od propagandy a měnění zašitých významů slov k indoktrinaci a utvrzování stávajícího pořádku. Lidem muselo být po více než deseti letech vlády komunistické strany jasné, jaký význam slovo demokracie v tuzemských podmínkách má. Strana neměla potřebu přesvědčovat kohokoli o své síle, proto své potenciální nepřátele (duchovní, živnostníky) vůbec nezmiňuje a neusiluje o jejich případnou podporu.

Rudé právo se soustředilo na formalistické aspekty demokracie jako je všeobecné a rovné volební právo, nad skutečnými problémy (absence svobody slova, absence politické konkurence) vládne spirála mlčení. Demokracie je vymezována jako opak kapitalistického systému bez iniciativy zamyslet se nad konceptem jinak než z ekonomického hlediska.

Oproti předešlým zkoumaným rokům termín demokracie není zmiňován tak často. Pravděpodobně protože jeho kodifikaci režim již dokončil. Opět je zmiňována v pozitivním i negativním světle v závislosti na tom, zda se mluví o kapitalistické či socialistické části světa. Chápání konceptu se řídí Leninovým vzorem.

Jinak články většinou oslavují hospodářské výsledky, stav společnosti v zemi, či vyzývají občany k účasti na volbách. Ze zahraničního zpravodajství je věnováno nejvíce prostoru dohodám o odzbrojení.

2.5 Volby 14. června 1964

Pokud u předešlých voleb píše o doznívající totalitě, nyní lze hovořit o jakési „posttotalitní kocovině“. Rudé právo se zaměřuje na společenské a hospodářské otázky a politiku příliš neřeší. Volby proběhly jako jakási formalita a kandidátka Národní fronty opět dostala skoro sto procent hlasů, bílých lístků bylo mizivé procento. Snad jedinou zajímavostí jsou zřetelné náznaky sebereflexe, a dokonce sebekritiky strany.

V neděli 7. června 1964 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

V pondělí 8. června 1964 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Úterý 9. června 1964

Na druhé straně v článku s titulkem *Statistice v pozadí voleb* list tradičně kritizuje předvolební boj v liberálně demokratických státech, který je prý na rozdíl od Československa záležitostí mizivého procenta populace, zbytek se na volbách podílí „pouze“ hlasováním.

Na třetí stránce figuruje článek s názvem *Všechny síly k nastolení skutečné demokracie*, ve kterém Rudé právo pojednává o hnutí mladých francouzských komunistů. Ti dle listu chtějí ve své zemi skutečnou demokracii, což implikuje, že tamní současný režim demokratický není.

Středa 10. června 1964

Na třetí straně se pod titulkem *O tajnosti voleb a manifestačním hlasování* skrývá jeden z nejzajímavějších textů tohoto roku z pera redaktora F. Zdobiny. Ten tvrdí, že nechodit za volební plentu není nedemokratické, naopak je nedemokratické to někomu zakázat. Dřív se za plentu prý chodilo jen proto, že se lidé styděli volit komunisty. Vyloženě úsměvné je pak tvrzení, že „*Svobodu rozhodování má volič zaručenou*“. I když odhlédneme od praktik tajné policie, de iure se mohl volič rozhodovat jen mezi bílým lístkem, kandidátkou Národní fronty a nevolením. To není právě demokracie, jak ji vnímáme dnes, a má to daleko i k oněm „nejdemokratičtějšími volbám“, jaké komunisté propagovali v roce 1946.

Na páté straně lze najít článek *O otázkách umělecké tvorby*, v němž ideologická komise ÚV KSSS apeluje na odpovědnost umělců vůči socialistickému zřízení. Implicitně jim tak bere uměleckou svobodu, kterou jim v předchozích letech slibovala zaručit.

Ve čtvrtek 11. června 1964 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Pátek 12. června 1964

Na první stránce je záznam z celostátního aktivu kulturních pracovníků, který svolala KSČ. Vybízí k odhalení ideologických nedostatků a prohloubení demokracie. Také doporučuje zamyslet se nad základními ideologickými otázkami. „*Nejdemokratičtější demokracie*“, kterou strana tvrdila, že máme, zjevně tak dokonalá nebyla a vyžaduje revizi. Lze tedy pozorovat první náznaky pozdější hluboké sebereflexe.

Na třetí stránce v textu s názvem *Naše nezadatelná práva* od právníka Františka Pokorného se již tradičně objevuje výčet všech formálních práv, která volič v Československu má. Nad možností jiné volby, než vhození kandidátky Národní fronty, se však text nezamýšlí.

Sobota 13. června 1964

Na první stránce v textu *Jednotně k volbám* Rudé právo zmiňuje, že ačkoli je socialistická demokracie silná, má své problémy. Pak ale zdůrazňuje, že fundamentálně se jedná o správný systém, protože i když občas utlačuje jednotlivce, tak zabraňuje tomu, aby jednotlivci utlačovali společnost. Stále také trvá na tom, že demokracie je možná jedině za podmínek komunismu a že kapitalismus rovná se fašismus. Jinak text oslavuje jednotu voličstva za Národní frontou.

Na druhé stránce se pak nachází komentář *Potvrdíme naši vůli* od redaktora Josefa Doležala, kde popisuje „*demokratickou volbu programu*“ v Československu. Autor vyzdvihuje, že voliči mohou sami navrhnout dílčí části volebního programu, avšak pouze tak, aby vyhovoval všem usnesením sjezdů KSČ. To reálně moc velkou svobodu neznamená.

Neděle 14. června 1964

Na první straně v článku s titulkem *To nejčennější* redaktor Jiří Franěk oceňuje jednotu bez předvolebního boje a kritizuje západní předvolební kampaně, kde probíhá výměna názorů.

Od pondělí 15. června do neděle 21. června 1964 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Shrnutí

Fakt, že se slovo demokracie zdaleka neobjevuje v takové intenzitě jako u předešlých roků, dokazuje, že totalita pominula a režim pouze setrvačně pokračoval v opakování zaběhlých frází bez hlubšího zamýšlení se nad jejich významem. Stále v textech očerňuje západní politické systémy, stále vyzdvihuje jednotu lidu za komunistickou stranou. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že Rudé právo již indoktrinuje i občany narozené po převratu z roku 1948 a hraje tak roli v socializaci dětí.

Vymezování termínu demokracie ani přívlastky k němu přidávané se od roku 1960 nijak zvlášť nezměnily, začínají se však objevovat první zmínky o nutnosti politické sebereflexe režimu. Nejčastěji se objevují v článcích, které psali umělci, nebo o umělcích pojednávají. Jinak ale texty Rudého práva obecně stále charakterizuje malá výpovědní hodnota o realitě. Jediným úkolem většiny článků je indoktrinovat obyvatelstvo dokola omílanými sděleními, která na jedné straně oslavují komunismus, na straně druhé odsuzují kapitalistické státy. Ostatní texty převážně vyzdvihují konkrétní ekonomické úspěchy Československa.

2.6 Invaze vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968

V průběhu léta roku 1968 vrcholila snaha o obrodný proces, který detailněji popisují v teoretické části mé práce. Ten překazila až invaze vojsk Varšavské smlouvy probíhající od 21. srpna 1968 do 11. září 1968. Rudé právo se bezprostředně po vstupu vojsk do země na tři dny (22. srpna až 24. srpna) odmlčelo. KSČ se v srpnu znovu pokoušela slovo demokracie redefinovat.

Středa 14. srpna 1968

Na první straně v článku *Skončila porada funkcionářů ke sjezdovým dokumentům* Rudé právo píše, že ÚV KSČ se hlásí ke všemu dobrému z demokratické první republiky, ačkoli vidí i negativní stránky. Meziválečné období a jeho politický systém tedy opět začíná být v deníku zmiňován alespoň částečně pozitivně.

Na té samé stránce však v článku *Zpráva ze zasedání předsednictva ÚV KSČ* zmiňuje i jiný pohled na věc. Kritizuje „politické provokace“, tedy v překladu stále odmítá plnou svobodu projevu, navíc obhajuje autory listu 99 pragováků. Tím zaměstnanci pražské továrny oznamovali Sovětskému svazu, že se dění v Československu neubírá dobrým směrem. Dopisu využila propaganda SSSR.

Čtvrtek 15. srpna 1968

Na druhé straně v článku *Důraz na základní principy výstavby strany* list tlumočí vůli strany prohlubovat vnitrostranickou demokracii. To je vůbec poprvé, kdy se objevuje ve zkoumaných výtiscích slovo demokracie s tímto přívlastkem.

O stranu dál v článku *Členství bez výhod prověří komunisty* tento krok vysvětluje jeden z delegátů sjezdu strany Václav Špoula. Dle něj je nutné, aby lidé viděli demokracii uvnitř strany, protože jen tak uvěří, že žijí v demokratické zemi.

Rovněž na třetí straně figuruje článek *Volit tajně a přímo* od F. Vaněčka. V něm autor implikuje, že tajná volba nebyla občanům umožňována, ačkoli toto tvrzení dříve Rudé právo vyvracelo. Autor volá rovněž po přímých volbách. Tyto dva kroky považuje za nutné k demokratizaci. K tajné volbě přímo vyzývá, o manifestačním hlasování se vyjadřuje spíše negativně.

V pátek 16. srpna 1968 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Sobota 17. srpna 1968

Na druhé stránce v list v článku s názvem *Výtržnictví není demokracie* říká, že výměna názorů je v pořádku, pokud při ní nedojde k násilí.

Ke svobodné diskuzi vyzývá i článek z následující strany od redaktora Jiřího Slámy. Jmenuje se *Několik upřímných slov k účastníkům pražského Hyde Parku a nejenom k nim* a vyzývá k otevřené diskuzi a respektování menšinových názorů. Přitom v předchozích číslech Rudé právo vždy volalo po názorové jednotě. V článku se navíc píše: „*Jsmo na začátku přechodu od nedemokratického systému k demokratickému.*“ Je tedy zjevné, že proběhlo k redefinici významu slova demokracie.

V neděli 18. srpna 1968 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

V pondělí 19. srpna 1968 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Úterý 20. srpna 1968

Na první stránce list v článku *Přijetí u prezidenta* oznamuje, že režim stojí o spolupráci s katolickou církví při výstavbě státu. To je rozdíl oproti období po roce 1950, kdy církev do svého pojetí demokracie nezahrnoval. Článek jinak pojednává o tom, že prezident republiky přijal některé duchovní.

Na té samé straně šéfredaktor Oldřich Švestka v článku *Proč komunistické strana* píše, že demokratizace má dostat dělníky zpátky k moci, čímž implikuje, že u ní dosud nebyli. Rudě právo ale v předcházejících číslech tvrdilo opak. Dále vyzývá, aby tento proces nebyl namířen proti straně. Respektovat konzervativní straníky je dle něj rovněž demokratické. Tedy opět se projevuje tolerance názorových menšin jako součást konceptu. Jinak se v článku autor vyznává ze svých důvodů pro volbu KSČ.

K toleranci názorových menšin vyzývá i článek od redaktora Iva Skály *Posílit práva menšiny* ze strany tři.

Na straně tři se nachází text *Několik doporučení*, který dokonce, v němž redaktor Antonín Rašek dokonce vyjadřuje přání, aby strana v rámci demokratizace uveřejnila všechny interní dokumenty. Toto právo jako součást demokracie je v listu vyjádřeno poprvé.

Středa 21. srpna 1968

Na třetí stránce se nacházejí dva zajímavé texty. V prvním s názvem *Bolševizace a stalinizace* redaktor Zdeněk Hradilák implikuje, že se strana vytvářením demokratického systému dosud doopravdy nezabývala.

V druhém s názvem *T. G. Masaryk a náš polednový dnešek* redaktorka Věra Olivová označuje Masaryka za demokrata a oceňuje svobodu slova, kterou považuje za součást konceptu. Dosud ji prý strana občanům upírala.

Výtisky z **22. – 24. srpna 1968** nejsou k dispozici.

Neděle 25. srpna 1968

Toto číslo má jen dvě stránky. Na první v článku *Co dnes musí dělat komunisté* list tlumočí přání ÚV KSČ, aby lid pokračoval v demokratizačním procesu a stát opět neovládala jen úzká skupina lidí. Ústřední výbor také občany vyzývá k bojkotu vlády kohokoli, kdo nebyl demokraticky zvolen.

Na druhé Rudé právo v článku *Na jejich straně je lež* odsuzuje „*socialistickou velmocenskou neokolonialistickou politiku*“ SSSR. Sovětský svaz dle něj není

demokratický, přitom v dřívějších číslech byl dáván za vzor demokracie.

Pondělí 26. srpna 1968

List na druhé straně článku *Trváme na obnovení plné suverenity* redaktor Věnek Šilhán potvrzuje tezi Rudého práva o tom, že je SSSR nedemokratický tvrzením, že když jeden stát druhému upírá svobodu, o demokracii se nemůže jednat.

Úterý 27. srpna 1968

Na páté stránce v článku *Skutečné důvody intervence* představitelé československé vlády prohlašují, že invaze je namířena proti demokratizačnímu procesu v zemi.

Výtisk Rudého práva ze **středy 28. srpna 1968** není k dispozici.

Shrnutí

V číslech ze srpna 1968 lze opět pozorovat na stránkách Rudého práva výrazné snahy o redefinici významu slova demokracie. Pojem se sice neobjevuje s takovou intenzitou jako například ve čtyřicátých letech, to se však dá vysvětlit faktem, že zrovna neprobíhaly volby.

Pro rok 1968 je charakteristická kritika předchozího chápání demokracie ze strany komunistické moci a snaha o přiblížení jejímu významu západnímu pojetí. Autoři přestávají opakovat slova o demokracii jako pouhou frázi a začínají se opravdu zamýšlet nad jejím významem. Je zřetelně znát, že totalita polevila.

K termínu jsou přiřazovány nové přívlastky (vnitrostranická, otevřená), naopak jiné (lidová) se tolik nevyskytují. Je navíc zmiňován zpravidla v pozitivním světle. Chápání demokracie se celkově přesunulo opět spíše k marxistickému pojetí, kromě ekonomického hlediska zahrnuje více to politické a společenské. Do diskuze byli zváni i duchovní a mluvilo se o toleranci k drobným živnostníkům.

2.7 Přijetí zákona o odložení všeobecných voleb z 15. října 1969

O rok později Rudé právo opět znovu držela pevně v rukou komunistická strana, která se poslušně řídila příkazy ze Sovětského svazu. Invaze ukončila proces demokratizace a započala dlouhé období normalizace poměrů, které skončilo až v roce 1989. Rudé právo přestalo vycházet v nedělních dnech. Toto období charakterizuje snaha o návrat významu slova demokracie do podoby před počátkem obrodného procesu strany.

Ve středu 8. října 1969 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Čtvrtek 9. října 1969

V článku *S komunistickou přítomností* Rudé právo označuje hnutí pražského jara za „reakční síly pravice“. List je už tedy nedefinuje jako demokraty.

O stránku dále se pod titulkem *Koho se bojí?* skrývá komentář redaktora Stanislava Oborského. Ten dokonce tvrdí, že strana se před invazí dopouštěla porušování základních principů demokracie, když varovala před „útokem sovětských tanků“. Své tvrzení blíže nevysvětluje.

Na třetí stránce se v článku *O svobodě částečně prakticky* redaktor František Kopecký opět pokouší dát pojmu demokracie čistě ekonomický ráz. Vyzývá k intenzivní práci, protože

jen na jejím základě lze dosáhnout i dalších svobod než svobody od hmotného nedostatku.

V pátek 10. října 1969 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

V sobotu 11. října 1969 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

V neděli 12. října 1969 Rudé právo nevyšlo.

V pondělí 13. října 1969 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

V úterý 14. října 1969 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Středa 15. října 1969

Na druhé stránce figuruje komentář *Práce a politika* od redaktora Jana Lipavského. Ten stejně jako František Kopecký nabádá k intenzivní práci na lepších hospodářských výsledcích, protože jedině na jejich základě lze dosáhnout skutečné demokracie.

Čtvrtek 16. října 1969

Na první straně Rudé právo tlumočí v článku *Prohlášení FS* text z pera Federálního shromáždění. V prohlášení strana opět adoruje o rok dříve kritizovaný Sovětský svaz a hnutí kolem pražského jara nazývá „*nacionalistickou a protisovětskou aktivitou pracovických sil*“. Na to, co je to demokracie, má tedy list zjevně opět jiný názor.

Na třetí straně je však publikován text *Proč se s vámi rozcházím* od redaktora Františka Dvorského, v němž autor přiznává pražskému jaru demokratizační snahy, avšak dodává, že si strana tehdy pojem vykládala mylně.

Pátek 17. října 1969

Na druhé straně v komentáři *Slovo vlády* Jan Lipavský vyzývá k tomu, aby se občané věnovali každodennosti a zavrhlí „*kult demokracie*“, na jehož vytvoření se strana před 21. srpnem podílela. V podstatě se jedná o výzvu, ať občané politiku neřeší a starají se radši o všední problémy.

O stránku dál je pod titulkem *Máme všechny nutné předpoklady k obnově zdravého růstu a prosperity* prohlášení vlády ČSSR. V něm strana znovu vyzývá ke konsolidaci hospodářství spíše než politiky a prohlašuje, že se bude soustředit na sociální výchovu občanů. Tím implikuje, že občanům nebude nadále umožněn svobodný rozvoj, ale musejí přijmout doktrínu strany.

Sobota 18. října 1969

Na první stránce v článku s názvem *Další stupeň konsolidace strany po zářijovém plénu* Rudé právo vyzývá jednotě ve straně. Snahy o vnitrostranickou demokracii zmizely.

V neděli 19. října 1969 Rudé právo nevyšlo.

Od pondělí 20. října 1969 do úterý 21. října 1969 nebylo publikováno nic relevantního k mému tématu.

Středa 22. října 1969

Na první stránce je zajímavý článek *Energicky proti antisocialistickým silám*, ve kterém Rudé právo odsuzuje vývoj kolem pražského jara jako nesocialistický. Demokratizační snahy přitom tehdejší vedení provádělo striktně na socialistickém základě.

O stránku dál v komentáři *Cestou náročné pravdy* Antonín Vaněk vyzývá studenty, aby „*si nehráli na velké politiky*“ a radši vymysleli, jak zlepšit hospodářskou situaci ve státě. I to je střípek, který dokazuje, že strana od demokratizačních tendencí ustoupila.

Shrnutí

Na podzim roku 1969 již strana (tedy i Rudé právo) plně podléhala vedení Sovětského svazu. Z pohledu Sovětů byl zjevně termín demokracie diskreditován, a proto se na stránkách Rudého práva příliš nevyskytoval. Když se vyskytl, jednalo se o negativní vymezení vůči jeho domnělému nesprávnému chápání ze strany politiků pražského jara. Pojem byl opět definován ekonomicky a strana přímo varovala před účastí na politickém životě. Noviny se znovu soustředily na utvrzování stávajícího společenského pořádku.

Demokracie se opět stala fenoménem, který vylučuje duchovní, živnostníky a další domnělé i opravdové nepřátele strany, jimž byla v nových podmínkách odepřena účast na politickém životě. Celkově lze rovněž pozorovat návrat k leninsko-stalinistickému chápání termínu. Patrné je i opětovné přilnutí k Sovětskému svazu jako vzoru demokracie.

Závěr

Pro připomenutí – hlavním cílem mé práce bylo popsat změny významu slova demokracie v Rudém právu mezi lety 1946 a 1969, přičemž jsem se soustředil na sedm konkrétních významných událostí, které list a komunistickou stranu nutily se nad významem termínu zamyslet, případně ho redefinovat. K tomu jsem stanovil několik dílčích výzkumných cílů. Zajímalo mě, kolikrát je v deníku slovo demokracie zmíněno, zda ho list vnímal pozitivně, či negativně, jaké přívlastky k němu přidával a k jaké teorii zmíněné v teoretické části se přibližuje nejvíce, či od jaké se naopak liší.

Nejprve jsem v teoretické části shromáždil knižní poznatky a na jejich základě napsal teoretický podklad pro praktickou část své bakalářské práce. Ve zkratce jsem popsal různé historické teorie zabývající se demokracií i přístup k demokracii ze strany různých teoretiků komunismu a komunistických politiků. Dále jsem na základě přečtené literatury nastínil proč a jak se komunistická strana význam slova demokracie pokoušela měnit a jak tyto změněné významy komunikovala veřejnosti. Poté jsem krátce zmínil, jak fungoval komunistický politický systém v Československu. Následoval krátký popis aplikované metodologie a historie deníku Rudé právo. V praktické části jsem pomocí analýzy textů odpověděl na výzkumné otázky.

Nakonec jsem načetl více literatury, než jsem původně zamýšlel. Kromě těch zmíněných v úvodu mé práce mi velice pomohly tuzemské publikace *Jazyk a totalitarismus* od Tomáše Váni a *Řeč komunistické moci* od Petra Fidelia. Naštěstí se mi podařilo nashromáždit a použít všechny knihy zmíněné v tezích bakalářské práce.

Na základě celého svého výzkumu musím učinit závěr, že význam slova demokracie se v Rudém právu v průběhu zkoumaných let měnil, a to značně. Režim využíval termínu velice často, zvláště, když cítil potřebu své působení legitimizovat před veřejností. Autoři textů v Rudém právu přidávali k pojmu demokracie přívlastky, které mu přičly pozitivní konotaci (přívlastky *lidová*, *socialistická*), či negativní konotaci (přívlastek *maloburžoazní*). Celkově se význam nejvíce přibližoval Marxově chápání (roky 1946 a 1968), či chápání leninsko-stalinistickému (ostatní zkoumané roky). Naopak se velice lišilo například od chápání pojmu ze strany Roberta A. Dahla a všech teoretiků liberální demokracie.

V průběhu času charakterizuje slovo demokracie postupný posun od zahrnutí různých vrstev obyvatel (duchovní, živnostníci) do jejího fungování, k vyloučení těchto skupin, které lze výrazně pozorovat od roku 1954. Poté se je Rudé právo roku 1968 snažilo do svého chápání demokracie znovu začlenit, tuto snahu však překazila invaze vojsk Varšavské smlouvy.

Podobné je to i s chápáním významu slova demokracie z hlediska zahrnutí politické, společenské a ekonomické roviny. Zatímco roku 1946 strana pojmem demokracie mínila i politické a společenské svobody, postupem času termín vnímala stále více jako ekonomicky determinovaný. Opět lze pozorovat roku 1968 znatelnou snahu zahrnout i politickou a společenskou rovinu, což zmařila ta samá invaze.

Stejný vývoj prodělalo i chápání svobody v demokracii. Zatímco roku 1946 KSČ chápala termín jako pevně spojený se svobodou jedince, postupem času od tohoto tvrzení ustoupila. Roku 1968 se tyto prvky v chápání pojmu demokracie znovu začínají objevovat, o rok později však Rudé právo chápalo demokracii opět jako politický systém nezaručující svobodu jednotlivce.

Celkově bylo při psaní práce velice složité rozlišit, co tvrdila skrze Rudé právo komunistická propaganda a kde je skutečnost. Na základě studia odborné literatury jsem tento rozpor v praktické části popsal.

Práce by se dala rozšířit o další zkoumané roky, další zkoumaná periodika z tuzemska i zahraničí i o výzkum jiných termínů, jejichž deformace by mohla být v zájmu komunistické moci. Bylo by například zajímavé rozebrat některý z deníků vycházející ve zkoumaném období na Slovensku. Je možné, že podobným způsobem svůj výzkum rozšířím při psaní své diplomové práce.

Summary

The main aim of my thesis was to describe the ever-changing meaning of the word democracy in Rudé právo journal from 1946 to 1969. I have focused on seven specific events, when the ruling communist party had no choice but think about the meaning of the word democracy and redefine it. My subtasks are to determine how often the word appears in the journal, describe whether it is mentioned in a positive or negative sense and examine which attributes it has and how its meaning changes over the examined period. Furthermore, I want to describe how the understanding of the word by the Communist Party of Czechoslovakia had developed and describe which theory of democracy mentioned in the theoretical part of the thesis fits the most to describe the meaning of the word democracy in Rudé parvo journal.

Firstly, I have gathered tens of books and wrote the theoretical part of my thesis based on the knowledge I have acquired from the books. I have described different theories of democracy by communist and non-communist authors from different parts of history. Moreover, I have outlined how and why the communist party tried to change the meaning of the word democracy and how the communist party had communicated these changes into the public sphere. Afterwards I've touched on how the communist regime's political system functioned in Czechoslovakia. After this, a short description of applied methodology and history of Rudé právo journal follows. In the practical part of my thesis, I analyze the texts to respond fulfill my aims.

Based on my research, the meaning of the word democracy was ever-changing during the whole communist era. The regime used the term very often, especially when it wanted to legitimize its actions in the public's eyes. Rudé parvo journal authors had assigned attributes *people's*, *socialist* or *bourgeois* to describe negative (*bourgeois*) or positive (*people's*, *socialist*) connotations. The meaning of the word democracy is close to Marx's (dates 1946 and 1968) or Lenin's and Stalin's (other examined dates) understanding of the concept of democracy. The concept of democracy in Rudé právo journal is very different from Robert A. Dahl's theory or the liberal democracy theory in general.

The development of understanding of the word democracy is characterized by the transition from the inclusion of different social classes (priests, entrepreneurs) to their exclusion from society since 1954. The year 1968 is characterized by including those social groups again, however this process was stopped by the invasion of the Warsaw pact forces.

A similar process took place concerning the inclusion of political, social and economic elements in the concept of democracy. While around the year 1947, Rudé právo journal meant all those three elements together when mentioning the word democracy, a few years later, democracy only represented the economic element. There was an effort to combine

the political and economic element together later, but around 1968 it was defeated by the same invasion. The connection of liberalism and democracy underwent the same process later.

During writing my thesis I had to distinguish between what was the actual truth and what the Communist Party only claimed to be the truth but in reality, was just propaganda. The books I have read helped with this difficult task.

Seznam zdrojů:

1. AJVAZ, Michal. *Znak a bytí: úvahy nad Derridovou grammatologií*. 1. vyd. Praha: Filosofía, 1994. Parva philosophica. ISBN 80-7007-055-2.
2. *Akční program komunistické strany Československa přijatý na plenárním zasedání ÚV KSČ dne 5. dubna 1968*. Praha: Svoboda, 1968.
3. ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 1. Vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. Oikúmené. ISBN 80-86005-13-5.
4. BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8.
5. BLEICKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. 1. Praha: OIKOYMENH, 2002. ISBN 80-7298-055-6.
6. ČERMÁK, Vladimír. *Otázka demokracie*. 2. vydání (v tomto souboru 1. vydání). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017. ISBN 978-80-7325-432-2.
7. DAHL, Robert A. *Democracy and its critics*. 8. Londýn: Yale University Press, 1989. ISBN 0-300-04409-7.
8. DERRIDA, Jacques. *Síla zákona: "mystický základ autority"*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2002. Oikúmené. ISBN 80-7298-049-1.
9. DUBČEK, Alexander. *Od totality k demokracii: prejavy, články a rozhovory: výber 1963-1992*. 1. vyd. Editor Jozef Ťatkuliak, Ivan Laluha. Bratislava: Veda, 2002, s. 64. ISBN 80-224-0722-4.
10. ELEY, Geoff. *Forging democracy: the history of the left in Europe, 1850-2000*. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 0-19-503784-7.
11. FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci*. Druhé, rozšířené vydání. Praha: Triáda, 2016. Paprsek. ISBN 978-80-7474-176-0.
12. GOTTWALD, Klement. *Proti fašismu a válce, za lidovou demokracii a socialistickou revoluci*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1986.
13. GOTTWALD, Klement. *Klement Gottwald: vybrané spisy ve dvou svazcích. Svazek 2*. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1955.
14. HAMILTON, Alexander, John JAY a James MADISON. *The Federalist papers*. 1. Londýn: Penguin Books, 1987. ISBN 0-14-044495-5.
15. HANUŠ, Jiří a Radomír VLČEK. *Lenin: kontinuita a/nebo diskontinuita ruských dějin?*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. Dějiny a kultura. ISBN 978-80-7325-310-3.
16. HEJZLAR, Zdeněk. *Praha ve stínu Stalina a Brežněva: vznik a porážka reformního komunismu v Československu*. 1. vyd. Praha: Práce, 1991. Edice literatury faktu. ISBN 80-208-0055-7.
17. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
18. HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK. *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. 2. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. ISBN 978-80-210-4249-0.
19. KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010 [cit. 2018-05-04]. ISBN 978-80-7367-698-8.

20. KOUBA, Miroslav, Dagmar MAGINCOVÁ a Ivo ŘÍHA. *Kontexty propagandy*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-515-1.
21. KURAL, Václav. *Československo roku 1968. Díl 1, Obrodný proces*. 1. vyd. Praha: Parta, 1993. ISBN 80-901337-7-0.
22. LENIN, Vladimír Il'jič a Iosif Vissarionovič STALIN. *O říjnové revoluci*. Praha: Svoboda, 1952. Velká knihovna marxismu-leninismu.
23. LENIN, Vladimír Il'jič. *Co dělat?: palčivé otázky našeho hnutí*. Vyd. 3., ve Svobodě 2., autoris. vyd. Praha: Svoboda, 1949. Velká knihovna marxismu-leninismu
24. MACPHERSON, Gordon a Jonathan M. AUSTYN. *Exploring immunology: concepts and evidence*. 2. Weinheim, Wiley-Blackwell, 2012. ISBN 978-3-527-32412-5.
25. MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vydání čtvrté, rozšířené a přepracované. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.
26. ORWELL, George. *Úpadek anglické vraždy: eseje III.: (1945-1946)*. 1. vyd. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1700-4.
27. PINC, Zdeněk a Jiří KUNC. *Demokracie a ústavnost*. 2. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-868-9.
28. ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Rozpravy*. I. Praha: Svoboda, 1978.
29. SAUSSURE, Ferdinand de, Charles BALLY a Albert SECHEHAYE. *Kurs obecné lingvistiky*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0070-6.
30. SCHUMPETER, Joseph Alois. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. 3. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-044-6.
31. SCHWARZMANTEL, John. *Structures of power. An introduction to politics*. Sussex: Wheatsheaf books, 1987. ISBN: 9780312012083.
32. SOBOLEV, Aleksandr Ivanovič. *Lidová demokracie – nová forma politické organizace společnosti*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954.
33. STALIN, Iosif Vissarionovič. *O sociálnědemokratické úchylce v naší straně*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1952. Malá knihovna marxismu leninismu.
34. SVENSSON, Palle. *Teorie demokracie: brněnské přednášky*. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. ISBN 80-85959-02-X.
35. VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. Politika a společnost. ISBN 978-80-7325-316-5.
36. VODIČKA, Karel a Ladislav CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-893-7.
37. VOL' SON, Miron Borisovič. *Stalin*. Vyd. 3., Praha: Orbis, 1945.

SCHVALENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce													
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:													
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Dytrych Simon	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td colspan="3" style="text-align: center;">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">22-05-2017</td> <td style="text-align: right;">-1-</td> </tr> <tr> <td>Čj.:</td> <td style="text-align: center;">2160</td> <td style="text-align: right;">Příloh:</td> </tr> <tr> <td>Přidělena:</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd			Došlo dne:	22-05-2017	-1-	Čj.:	2160	Příloh:	Přidělena:		
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd													
Došlo dne:		22-05-2017	-1-										
Čj.:		2160	Příloh:										
Přidělena:													
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2. ročník													
E-mail diplomantky/diplomanta: simon.dytrych@seznam.cz													
Studijní obor/forma studia: Žurnalistika/prezenční													
Předpokládaný název práce v češtině: Proměny významu slova demokracie v Rudém právu mezi lety 1946 a 1969													
Předpokládaný název práce v angličtině: Changing meanings of the word democracy in Rudé Právo journal since 1946 until 1969													
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013): (diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2017/2018													
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Ve své práci se hodlám zabývat změnami významu slova demokracie v deníku Rudé právo mezi lety 1946 a 1969. Budu se přitom soustředit na data, kdy se výrazněji měnila politická situace, v důsledku čehož v tisku docházelo k částečné, či úplné redefinici významu tohoto slova. Konkrétně se jedná o roky, kdy se konaly volby do Národního (v roce 1946 do Ústavodárného) shromáždění (tedy 1946, 1948, 1954, 1960, 1964 a 1968). Rok 1948 je pak zajímavý i z hlediska Únorového převratu, rok 1960 kvůli nově přijaté ústavě a roky 1968 a 1969 kvůli politickým otřesům, které souvisely s vpádem vojsk Varšavské smlouvy. V teoretické části nejprve na základě odborných publikací rozeberu některé pojmy a teorie. Ty mi pomohou v praktické části mé práce komparativně analyzovat texty (zejména autorské úvodníky a komentáře) z Rudého práva, které vyšly v daných letech a měly politickou tematiku. Cílem práce pak bude podchytit a popsat měnící způsob definice slova demokracie ze strany vládnoucí KSČ.													
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Úvod Teoretická část 1) Vymezení některých pojmů a popis událostí a. Historické okolnosti b. Stručná charakteristika listu Rudé právo c. Teorie totalitarismu a masové společnosti Hannah Arendt d. Teorie jazyka G. Orwella e. Teorie dekonstrukce Jacquese Derridy f. Teorie masových médií Denise McQuaila Metodologická část: Krátký popis metodologie, kterou hodlám aplikovat v praktické části Praktická část: Rozbor významu slova demokracie ve vybraných číslech Rudého práva z let 1946, 1948, 1954, 1960, 1964, 1968 a 1969. Věnovat se budu zejména komentářům a úvodníkům. Závěr Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):													

Texty (zejména komentáře a úvodníky) z deníku Rudé právo vydané v letech 1946, 1948, 1954, 1960, 1964, 1968 a 1969

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Kvalitativní analýza textu

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

1. ARENDT, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. 1. Praha: Oikoymenh, 1996. ISBN 80-86005-13-5.

Klasické dílo politologie z pera německo-židovské politické filosofky Hannah Arendt zavádí termín „totalitarismus“ a velmi podrobně jej charakterizuje.

2. BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: Historický vývoj českých médií od středověku až po současnost*. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3028-8.

Publikace chronologicky se zabývající vývojem českých médií. Ta dává do souvislosti s dobou, ve které vycházela.

3. DERRIDA, Jacques. *Síla zákona: "mystický základ autority"*. 1. Praha: OIKOYMENH, 2002. ISBN 80-7298-049-1.

Jedná se o esej, v němž autor dekonstruktivně interpretuje známé pojednání W. Benjamina Ke kritice násilí. Zaměřuje se přitom na vztah práva a spravedlnosti.

4. FIDELIUS, Petr. *Řeč komunistické moci*. 1. Praha: Triáda, 1998. ISBN 80-86138-03-8.

Knih je věnovaná sémantickému rozboru komunistického jazyka v Československu. Autor zkoumá obsah základních pojmů v úvodních a pojmů v projevech publikovaných v Rudém právu, jaký mají smysl, jak funguje taková totalitní řeč v komunistickém provedení, jaký obraz světa přináší.

5. KOUBA, Miroslav, Dagmar MAGINCOVÁ a Ivo ŘÍHA. *Kontexty propagandy*. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-515-1.

Teoretický koncept propagandy, rozboru projevů propagandy v naší historii, média a propaganda. Rozbor některých textů.

6. MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.

Publikace je jednou z nejobsáhlejších učebnic o teorii a fungování masových médií. Tématu se věnuje velmi podrobně a ze všech úhlů pohledu.

7. VÁŇA, Tomáš. *Jazyk a totalitarismus*. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-316-5.

Obsáhlá studie totalitního jazyka a jeho persvazivních taktik. Pomocí teorie komunikace Karla Wolfganga Deutsche dokazuje český politolog doktor Tomáš

Váňa, že totalitní propaganda ve svém důsledku musí být vždy neúčinná

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

1. PŮLPÁNOVÁ, Barbora. *Vliv médií na proměnu demokracie*. Praha, 2012. (Politologie na FF UK)
2. MERTA, Jonáš. *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu*. Praha, 2012. (Mediální studia na FSV UK)
3. PILÍK, Pavel. *Jazykové ztvárnění propagandy v tisku v době bývalého Československa*. Praha, 2011. (Pedagogická fakulta UK)

Datum / Podpis studenta/ky

22.05.2017

Simon Dytrch

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

BEDNÁŘÍK PETR

20.8.2017

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNĚ, PODEPSANĚ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU. A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTIŠKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.